

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Adalette Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Haritalama ve İzleme
Çalışması
2021-2024
Güncellemesi

2025

GÜLRİZ UYGUR
NADİRE ÖZDEMİR

Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz III

Adalet Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

**Haritalama ve İzleme Çalışması:
2021-2024 Güncellemesi**

**Prof. Dr. Gülriz Uygur
Doç. Dr. Nadire Özdemir**

Mayıs 2025

CEİD YAYINLARI

Adalet Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2021-2024 Güncellemesi

Kaynak gösterilmek kaydıyla yararlanılabilir.

ISBN: 978-625-7666-45-9

Tel: 0 312 440 04 84

www.ceid.org.tr

www.ceidizler.ceid.org.tr

Kapak/İç Tasarım: Hasan Kürşat Akcan

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir. İçeriği yalnızca Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği sorumluluğundadır ve her zaman Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmaz.

PROF. DR. GÜLRİZ UYGUR Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesidir. Hukuk felsefesi ve sosyolojisi, hukuk ve etik, meslek etiği, insan hakları, toplumsal cinsiyet ve hukuk ve hukuk klinikleri alanlarında çok sayıda yayını ve araştırması mevcuttur. Çeşitli kurumlarda yine bu konulara ilişkin dersler vermektedir. Uygur’un (yazar veya editör olarak) güncel kitap yayınları arasında Hukuk, Etik ve İlkeler (Siyasal Kitabevi, 2006), Hukukta Adaletsizliği Görmek (Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, 2013) Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet (Savaş Kitabevi, 2014), Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları (Seçkin Yayıncılık, 2018, 2019), Üniversitelerde Cinsel Taciz ve Saldırıyla Mücadele: CTS Çalışmaları, (Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayını, 2018) sayılabilir. Uygur akademik araştırmalarını Atina Hukuk Fakültesi, Amsterdam Hukuk Fakültesi, Cambridge Hukuk Fakültesi ve Edinburgh Hukuk Fakültesi’nde misafir öğretim üyesi olarak sürdürmüştür. 2011 yılından itibaren Ankara Üniversitesi Cinsel Tacize ve Cinsel Saldırıya Karşı Destek Birimi’nin koordinatörlüğünü üstlenmiştir. Uygur’un ayrıca hukuk felsefesi, insan hakları, etik ve toplumsal cinsiyete ilişkin çok sayıda ulusal ve uluslararası kuruluşta üyeliği bulunmakta olup bunların başında da IVR Dünya Hukuk Felsefesi ve Sosyal Teori Derneği’nin başkan yardımcılığı ve yönetim kurulu üyeliği gelmektedir.

DR. NADİRE ÖZDEMİR Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim elemanıdır. Hukuk felsefesi ve sosyolojisi, hukuk ve etik, meslek etiği, toplumsal cinsiyet ve hukuk alanında araştırmalar yürütmektedir. Yazar veya editör olarak Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet (Savaş Kitabevi, 2014), İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey (Turhan, 2016) Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları (Seçkin Yayıncılık, 2018, 2019) kitaplarına katkı sunmuştur. Oxford Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Johannes Gutenberg Universitat Mainz’da akademik misafir araştırmacı olarak bulunmuştur.

İçindekiler

İçindekiler	5
Kısaltmalar Listesi	6
Giriş	7
Normlar	7
Uluslararası Alanda Meydana Gelen Gelişmeler: Sözleşmeler, Politika Belgeleri, Yaklaşımlar ve Güncel Tartışmalar	8
Türkiye’de Mevcut Durum Analizi: Yapısal İzleme	12
Kamu Kurumlarının Değerlendirilmesi	12
Hukuki Mevzuattaki Gelişmeler	14
İlgili Kurumların Kalkınma Planları ile Stratejik Planları	27
Sivil Aktörlerin Yaptığı Çalışmaların Değerlendirilmesi: Türkiye’de Kadınların Adalet Erişimiyle İlgili Yapılan Araştırma ve Raporlar	31
Gösterge Temelli İzleme	37
Veri Kaynaklarının Haritalanması	37
Türkiye’nin Mevcut Durumunun Veri Üzerinden Analiz Edilmesi ve Yorumlanması	43
EK 1: Türkiye’de Mevcut Göstergeler- 2023 Adalet Erişimle İlgili Türkiye’deki Mevcut Gösterge Verileri- 2023	44
Kaynakça	46

Kısaltmalar Listesi

ADM	Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri
AIHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BM	Birleşmiş Milletler
CEİD	Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
ŞÖNİM	Şiddet Önleme Merkezi
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TCDŞ	Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet
TCK	Türk Ceza Kanunu
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TERRA	Türkiye- Ekosistemlerin Sürdürülebilir Yönetimi ile Afet Risk Azaltma
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
RG	Resmî Gazete
UN	United Nations

Giriş

Adalet erişim bir haktır. Bu hak, insan haklarını korumak bakımından zorunlu olduğu gibi, hukuk sisteminin içinde var olabilmek, diğer bir ifadeyle hukuk öznesi olabilmek adına da elzemdir. Adalet erişim hakkının kullanılmasının başlıca engellerinden biri toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, adalet erişimle ilgili sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi ve kurumsal-hukuki engellere de yol açmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından adalet erişimle ilgili 2020 tarihli CEİD kapsamında hazırladığımız raporlamanın ardından, günümüze kadar özellikle kadınların adalet erişimine ilişkin gerek mevzuat gerekse projeler çerçevesinde birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu mevcut raporu yenileme çalışmasında da 2020 yılı sonrası toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili adalet erişim bakımından güncel durum bilgisi ortaya konacaktır.

Normlar

Adli Pasiflik: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin geliştirdiği önemli standartlardan biri adli pasifliğin olmamasıdır. Adli pasiflik, yetkililerin harekete geçmemesi ve geçseler bile özenli ve etkili davranmamalarıyla ilgilidir. Bu doğrultuda adli pasiflik, yetkililerin gerekli tedbirleri almaması ve etkili bir soruşturmanın yapılmaması anlamına gelmektedir. AİHM’nin *Nahide Opuz* kararı adli pasifliğin önemli bir örneğini oluşturmaktadır. Bu davada *Nahide Opuz* ve annesinin, *Nahide*’nin eski eşinden sürekli şiddet görmelerine rağmen yetkililerin gerekli önlemi almaması ve bu hareketsizliğin *Nahide*’nin annesinin öldürülmesiyle sonuçlanması söz konusudur. Mahkeme *Opuz* kararında Türkiye’deki adli pasifliği şu şekilde açıklamaktadır:

“Türkiye’deki genel ve ayrımcı adli pasifliğin, kasıtlı olmasa dahi, esas olarak kadınları etkilediğine ilişkin yukarıda kaydedilen tespiti göz önüne alan AİHM, başvuran ve annesinin çektikleri sıkıntının kadınlara karşı ayrımcılık türlerinden biri olan cinsiyete dayalı şiddet olarak kabul edilebileceği kanaatinde. Hükümet tarafından son yıllarda yürütülen reformlara rağmen, geçmiş yıllarda mevcut davada tespit edildiği gibi adli sistemin genel pasifliği ve saldırganların cezadan muaf olması aile içi şiddeti çözmeye uygun adımın atılmasında gereken sorumluluğun alınmadığını göstermektedir.”¹

¹ *Opuz-Türkiye*, Başvuru no. 33401/02, 9 Haziran 2009.

Uluslararası Alanda Meydana Gelen Gelişmeler: Sözleşmeler, Politika Belgeleri, Yaklaşımlar ve Güncel Tartışmalar

Adalet erişimde toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından olumsuz olarak nitelendirilebilecek bir gelişme, Türkiye’nin 20 Mart 2021 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan Cumhurbaşkanı Kararı ile Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nden (İstanbul Sözleşmesi) çekilmesidir.²

Uluslararası düzlemde ise, Şubat 2023 depremleri ardından, Türkiye açısından CEDAW Komitesi’nin İklim Değişikliği Bağlamında Afet Riskinin Azaltılmasının Toplumsal Cinsiyet Boyutları Hakkında 37 sayılı Genel Tavsiye Kararı tekrar önem kazanmıştır. 37 sayılı Genel Tavsiye Kararı, kadınların ve kız çocuklarının doğal afetlerin sonuçlarından toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sebebiyle daha olumsuz yönde etkilendiklerinin altını çizmektedir.³ İlgili Tavsiye Kararı’nda, özellikle geçici yerleşim yerlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleşmesinin, kadın ve kız çocuklarının haklarını kullanmalarını etkilediğine dikkat çekilmektedir:⁴

“Kadınlar ve kız çocukları ayrıca afet sırasında ve sonrasında cinsiyete dayalı şiddete maruz kalma riskiyle karşı karşıyadır. Sosyal koruma programlarının olmaması ve gıdaya erişimin güvenilir olmadığı durumlarda kadınlar, kendileri ve aile üyeleri için gıda ve diğer temel ihtiyaçlara erişmeye çalışırken toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin cezasız kalabilmesiyle de birlikte cinsel şiddet ve sömürüye sıklıkla maruz kalabilmektedir. Kamplarda ve geçici sığınma alanlarında, fiziki güvenlik imkanlarındakilere ek olarak, temiz içme suyu ve sağlık dahil güvenli erişilebilir altyapı eksiklikleri kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artmasıyla sonuçlanabilmektedir. Engelli kadın ve kız çocukları fiziksel ve iletişimsel engele dayalı ayrımcılığın yanı sıra, ayrıca temel hizmet ve imkanlara erişilememeleri nedeniyle de afetler sırasında ve sonrasında cinsiyete dayalı şiddet ve cinsel sömürü açısından özellikle risk altında kalmaktadırlar. Aile içi şiddet, erken ve/veya zorla evlendirme, insan ticareti ve fuhuşa zorlanma da afetler dönemlerinde daha olası konular arasındadır.”

37 sayılı Genel Tavsiye Kararı’nda altı çizilen söz konusu hususlar, deprem ve sonrasında yaşanan sel felaketleri ardından Türkiye’deki mevcut durumu ortaya koyan kamusal ve sivil toplum aktörlerinin gerçekleştirdiği araştırmaların bulgularıyla da paralel niteliktedir. 37 sayılı Genel Tavsiye Kararı, afet mağduru kadınların adalet erişimlerine ilişkin aşağıdaki standartları getirmektedir:

² RG, 20 Mart 2021, Sayı: 31429.

³ CEDAW/C/GC/37, paragraf 2.

⁴ CEDAW/C/GC/37, paragraf 5.

(a) Afet riskine ve iklim değişikliğine karşı savunmasızlıkları açısından kadınlar üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla, örf ve adetler, geleneksel ve dini normlar ve uygulamalar da dâhil olmak üzere çoğul hukuk sistemlerinde uygulananları da içeren mevcut yasaların toplumsal cinsiyet etki analizinin yapılması ve buna göre yasaların, normların ve uygulamaların kabul edilmesi, yürürlükten kaldırılması veya değiştirilmesi gerekmektedir;

(b) Kadınlara hakları, afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliği ile ilgili politika ve programlar hakkında bilgi sağlayarak ve kadınları bilgi edinme haklarını kullanmaları için güçlendirerek, kadınların mevcut hukuki çözüm yolları ve uyuşmazlık çözüm mekanizmaları konusunda farkındalıklarının ve hukuk okuryazarlıklarının artırılması gerekmektedir;

(c) Adli yardım da dâhil olmak üzere hukuki hizmetlere, doğum, ölüm ve evlilik belgeleri ile tapu kayıt belgeleri ve tapular gibi resmî belgelere uygun fiyatlı veya gerekiyorsa ücretsiz erişimin sağlanması gerekmektedir. Afet durumlarında kadınların yardım ödemeleri ve tazminat gibi hizmetlerden yararlanabilmeleri için bu tür belgelerin erişilebilir olmasını sağlayacak güvenilir ve düşük maliyetli idari sistemler hayata geçirilmelidir;

d) Kadınların haklarını talep edebilmelerini sağlamak için, alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizmaları da dâhil olmak üzere resmî ve gayri resmî adalet mekanizmalarının Sözleşmeye uygun olmasını ve kullanılabilir ve erişilebilir olmasını sağlayarak kadınların adalete erişiminin önündeki engellerin kaldırılması sağlanmalıdır. Kadınları haklarını ararken misillemelerden koruyacak önlemler de geliştirilmelidir;

(e) Gezici veya uzmanlaşmış raporlama mekanizmalarının, soruşturma ekiplerinin ve mahkemelerin konuşlandırılmasını sağlayan müdahale planları geliştirerek, hukuk ve adalet sistemlerinde afetlerden ve iklim değişikliğinden kaynaklanabilecek aksaklıkların en aza indirilmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olaylarını bildirmek isteyen kadınlar ve kız çocukları için esnek ve erişilebilir hukuki ve adli mekanizmalar özellikle önem taşımaktadır (CEDAW/C/GC/37).⁵

CEDAW Komitesi bu kararında afet dönemlerindeki kadına yönelik şiddete de dikkat çekmektedir. Bu konuda yapılması gerekenler şu şekilde belirtilmektedir:

⁵ CEDAW 37 sayılı Tavsiye Kararı

chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2022-08/iklim-degisikligi-baglaminda-afet-riskinin-azaltilmasinin-toplumsal-cinsiyet-boyutlari-hakkinda-37-sayili-genel-tavsiye-karari.pdf (Erişim Tarihi: 31.01.2025)

(a) *Ev içi şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet, insan ticareti ve zorla evlendirme dâhil olmak üzere, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin mevcut ve yeni risk faktörlerini ele alacak politika ve programlar geliştirilmelidir;*

(b) *Asgari yasal evlenme yaşının hem kadınlar hem de erkekler için 18 olmasını sağlamak. Taraf Devletler, afete müdahale faaliyetlerinde görev alan tüm personel için erken yaşta ve zorla evliliğin yaygınlığı konusunda eğitime yer vermelidir. Kadın dernekleri ve diğer paydaşlar ile iş birliği içinde, yerel ve bölgesel afet yönetimi planları dâhilinde, erken ve zorla evliliklerin önlenmesine, izlenmesine ve ele alınmasına yönelik mekanizmalar oluşturulmalıdır;*

(c) *Toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti bildirmek isteyen tüm kadınlar için erişilebilir, gizli, destekleyici ve etkili mekanizmalar sağlanmalıdır;*

(d) *Kadın dernekleri de dâhil olmak üzere çok çeşitli paydaşlarla iş birliği içinde, afet riskinin azaltılması ve iklimle ilgili programlar kapsamında, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemek ve buna yanıt vermek için tasarlanan müdahalelerin düzenli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi için bir sistem geliştirilmelidir;*

(e) *Afet durumlarında yaygın olan toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin çeşitli biçimleri ve bunların nasıl önleneceği ve ele alınacağı konusunda yetkililere, acil servis çalışanlarına ve diğer gruplara eğitim verilmeli ve duyarlılık ve farkındalıkları artırılmalıdır. Eğitim, yerli ve azınlık mensubu olanlar, engelli kadınlar ve kız çocukları, lezbiyen, biseksüel ve transseksüel kadınlar ve kız çocukları ve interseks kişiler de dâhil olmak üzere kadınların ve kız çocuklarının hakları ve ihtiyaçları ile bunların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalabilecekleri yollar hakkında bilgi içermelidir;*

(f) *Kadının statüsüne ilişkin sosyal ve kültürel kalıp yargıları ortadan kaldırmak amacıyla afet durumlarında kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin temel nedenlerini ele almak için erkekler ve erkek çocukları, medya, geleneksel ve dini liderler ve eğitim kurumları ile etkileşime geçerek, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin temel nedenlerini ele alacak uzun vadeli politikalar ve stratejiler benimsenmelidir (CEDAW/C/GC/37).*

CEDAW Komitesi, ayrıca, farklı Genel Tavsiyeler kapsamında, belirli kadın gruplarının adalet erişimiyle ilgili karşılaştığı engellere de yer vermektedir. Bunun dışında CEDAW 38 sayılı Genel Tavsiye Kararı insan ticaretine maruz kalmış kadın ve kız çocuklarıyla ilgili olup, adalet erişimi başlığı adı altında düzenlemeler içermektedir. Bu Karar’da genel olarak insan ticaretine maruz kalan kadın ve kız çocuklarının adalet erişiminde ayrımcılık yapılmaması ve onlara eşitlik ilkeleri çerçevesinde muamele edilmesi gerektiği; ancak mevcut hukuk sistemlerinde kadınların haklarının damgalama, suçlama ve taciz gibi nedenlerle ihlal edildiği vurgulanmaktadır. Yargı sistemlerinde toplumsal cinsiyet ön yargısı ve mağdur suçlayıcılığının baskın olduğu belirtilmektedir. Söz konusu Karar’da toplumsal cinsiyete duyarlı yargılama başlığı altında insan ticaretine maruz kalmış bütün kadın

ve kız çocuklarıyla ilgili yapılması gerekenler belirtilmektedir. Bunlar arasında adil bir şekilde yargılanmaları, gözetim ve sınır dışı etme de dahil olmak üzere idari ve adli işlem süreçleri boyunca dinlenmeleri, bilgilendirilmeleri, kendilerine danışılması ve kültürel hassasiyetlere duyarlı hizmetlere erişebilmeleri yer almaktadır. Bu kararda toplumsal cinsiyete ve yaşa duyarlı düzenlemeler yapılması gerektiği, kız çocuklarının sürekli bilgilendirilmeleri ve dinlenmeleri, prosedürlerin basitleştirilmesi ve bu prosedürlerde toplumsal cinsiyet ve yaşa duyarlı kişilerin yer alması gerektiği belirtilmektedir.⁶ (CEDAW/C/GR/38)

CEDAW 39 sayılı Genel Tavsiye Kararı “*The rights of Indigenous women and girls*” başlığını taşımakta olup, adalete erişimle ilgili alt başlığa da yer vermektedir. Bu başlık altında yerli kadın ve kız çocuklarının adalete erişimi için disiplinlerarası ve bütüncül yaklaşımın gerektiği vurgulanmıştır. Bu yaklaşımın ise, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, ırk ayrımcılığı, sosyal-ekonomik durumlara yönelik ayrımcılık gibi ayrımcılık türlerini ve adalete erişimle ilgili diğer engelleri içermemesi gerektiği belirtilmektedir (CEDAW/C/GR/39).

⁶ Bu karar için bkz. <https://www.refworld.org/legal/general/cedaw/2020/en/123433> (Erişim Tarihi: 10.09.2024)

Türkiye’de Mevcut Durum Analizi: Yapısal İzleme

Kamu Kurumlarının Değerlendirilmesi

Adalet erişimde toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında 2021-2024 döneminde kamusal düzeyde birtakım normatif ve yapısal gelişmeler söz konusu olmuştur. Özellikle ceza hukuku alanında kadına yönelik şiddet bağlamında yeni düzenlemeler kaleme alınmış; ilgili kurumlarca yine kadına yönelik şiddeti ilgilendiren genelgeler çıkarılmış ve kadına yönelik şiddetle mücadelede 2021-2025 dönemini kapsayan yeni ulusal eylem planı oluşturulmuştur. Adalet erişime ilişkin önemli hususlara işaret eden Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) da bu önemli gelişmeler arasındadır.

İlgili düzenlemelere aşağıda değinilecektir, ancak öncesinde Şubat 2023 depremleri sonrasında kamu kurumlarınca hazırlanan ve adalet erişim hakkıyla ilgili önemli veriler sunan raporlardan bahsetmek önem arz etmektedir.

6 Şubat 2023 tarihinde, Türkiye’nin güneydoğu bölgesinde Richter ölçeğine göre 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde iki yıkıcı depremin ardından, 11 ilde olağanüstü hâl ilan edilmiştir. Bölgenin bir kısmı, depremi izleyen günlerde aynı zamanda sel felaketine de tanık olmuştur. Bu afetler esnasında ve sonrasında adalet erişim hakları bakımından önemli veriler sunan çeşitli çalışmalar ve raporlar kaleme alınmıştır. İlgili çalışmalar, afetlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleştiğini ve adalet erişim kapsamında tüm hakların kullanımının kesişimsel özellikleri sebebiyle dezavantajlı gruplar açısından zorlaştığını ortaya koymasından önemlidir.

Bu kapsamda zikredilebilecek ilk araştırma, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı’nın çalışmasıdır.⁷ Deprem sonrası yaşanan yapısal ve insani kayıplara odaklanan bu çalışmada, Strateji ve Bütçe Başkanlığı’nın koordinasyonunda çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde veri toplamıştır. Söz konusu verilere dayanarak ilgili raporda depreme dirençli yerleşim alanlarının ülke genelinde yaygınlaşması için bir dizi kurumsal ve yasal değişiklik önerilmiş ve bu doğrultuda çeşitli alanlarda kısa, orta ve uzun vadeli hedefler ortaya konmuştur.

Deprem sonrası kamu kurumlarınca yapılan araştırmalar sonucu çıkan çalışmalardan bir diğeri İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi’nin raporudur.⁸ İlgili çalışma, 23.04.2023-24.04.2023 tarihlerinde Hatay ilinin Samandağ ilçesinde bulunan Sutaşı Çadirkenti, Antakya ilçesi Orhanlı mahallesinde bulunan Kocaeli

⁷ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri, Raporun tamamına bu bağlantıdan erişilebilir:

<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf> (E.t. 7.12.2024).

⁸ Çağla Gül Bulut et al., 6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Çocuk Hak İhlalleri Gözlem Raporu, Raporun tamamına şu adresten erişilebilir:

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/6SUBATDEPREMISONRASINDACOCUKHAKLARIHLLALIGOZLEMRAPORU.pdf> (E.t. 7.12.2024).

Çadırkenti, Kırıkkhan ilçesinde bulunan Beykoz Çadırkentlerinde 40 çocuk ile görüşülerek hazırlanmıştır. Raporda, afetlerde çocukların korunmasına yönelik özel olarak hazırlanmış bir düzenlemenin olmamasına dikkat çekilerek bu hususun çocuklara özgü hassasiyetlerin yeteri kadar gözetilmemesine sebep olduğu vurgulanmıştır. Çocuğun yüksek yararı ilkesi odağında devletlerin çocukları korumadaki yükümlülüğüne atıfla bu yönde bir düzenlemenin gerekliliğinin altı çizilmiştir.

Deprem sonrasında adalete erişimin bilgi edinme kanalının güçlendirilmesi adına Türkiye Barolar Birliği de Depremzedeler için Hukuk Rehberi hazırlamıştır.⁹ İlgili rehberde depremde etkilenen haklar, ceza hukuku, özel hukuk, idare hukuku, vergi hukuku ve sağlık hukuku açısından değerlendirilmiş, afetzedeler için yıkılan veya ağır hasar gören yapılar sebebiyle konut veya işyeri için sunulan desteklere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. İlgili çalışma, afet sonrasında oluşan kaos ortamında mevcut hakların kullanımına yönelik kafa karışıklıklarını gidermek açısından önemli bir rehberdir.

Deprem sonrası adalete erişimle ilgili olarak çalışma yapan devlet kurumlarından biri de Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu –TİHEK’tir. TİHEK, depremin temel insan haklarına etkilerinin değerlendirilmesine ve ulusal insan hakları kurumlarının izleme faaliyetlerine duyulan gereksinimi gözeterek 6701 sayılı TİHEK Kanunu’nun 9’uncu maddesinin “İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek” ile “Kamuoyunu bilgilendirmek, düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak” hükmü temelinde “Deprem Sonrası Yaşananlara İlişkin İnsan Hakları ve Ayrımcılık Hukuku Bağlamında İzleme Raporu” hazırlamıştır.¹⁰ İlgili rapor, TİHEK’in afet bölgesine yaptığı çeşitli ziyaretler ve Ankara’da gerçekleştirdiği görüşmelerden elde ettiği bulgu ve gözlemler doğrultusunda hazırlanmıştır. Rapor, deprem sonrasında yaşanan insan hakları ihlallerini görünür kılıp veri sunmak ve söz konusu ihlallere yönelik çözüm önerileri ortaya koymak açısından önemlidir.

TİHEK aynı zamanda deprem sonrasında adalete erişimin önündeki ekonomik engellere yönelik çalışmalar da ortaya koymuştur. Bu ekonomik engellerin başında da bölgedeki fahiş kira artışlarının barınma hakkı üzerindeki olumsuz etkisi gelmektedir. Bu doğrultuda TİHEK “insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele ve işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etme” alanlarındaki yasal görevleri kapsamında deprem sonrasında artan kira fiyatlarının barınma hakkını etkilemesi hususuna yönelik Barınma Hakkı Bağlamında Deprem Sonrası Kira Artışlarının Değerlendirilmesi Raporu’nu¹¹ kaleme almıştır. İlgili çalışma, barınma hakkına yönelik genel açıklamalara ve barınma hakkının normatif

⁹ Türkiye Barolar Birliği, *Depremzedeler için Hukuk Rehberi*. Rehberin tamamı için bkz.

¹⁰ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *Deprem Sonrası Yaşananlara İlişkin İnsan Hakları ve Ayrımcılık Hukuku Bağlamında İzleme Raporu*, Ankara, Eylül 2023. Raporun tamamı için bkz. <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/BiRCxLeO.pdf> (E.t.7.12.2024).

¹¹ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, *Barınma Hakkı Bağlamında Deprem Sonrası Kira Artışlarının Değerlendirilmesi Raporu*, Ankara, 2023. Raporun tamamı için bkz. <https://www.tihek.gov.tr/barinma-hakki-baglaminda-deprem-sonrasi-kira-artislarinin-degerlendirilmesi-raporu> (E.t. 7.12.2024).

çerçevesine yer vermekte; deprem felaketinin ardından barınma hakkına yönelik sorunlu alanları tespit edip, bunlara yönelik çözüm önerileri sunmaktadır.

Bu araştırma ve raporlar, deprem sonrasındaki durumu analiz etmek açısından önemli veriler içermektedir. Deprem yansımaları, 2023 Şubat sonrasında kaleme alınmış olan pek çok kamu politika belgesinde de görülmektedir. Bunların dışında, aşağıda belirtileceği gibi, adalet erişimde toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından son dönemlerde yaşanan normatif gelişmeler söz konusudur. Bunun yanında, ilgili bakanlıkların stratejik planlarında da adalet erişime yer verilmektedir.

Hukuki Mevzuattaki Gelişmeler

Ceza Hukuku Alanındaki Gelişmeler

12.5.2022 tarihli ve 7406 sayılı Türk Ceza Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’la ceza hukuku alanında kadına yönelik şiddeti ilgilendiren birtakım değişiklikler kaleme alınmıştır.¹² İlgili değişiklikler kapsamında kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, eziyet, tehdit suçlarının “kadına karşı” işlenmesi halinde verilecek cezalar arttırılmış ve kadına karşı işlenen suçlarda takdiri indirim nedenlerinin kapsamı daraltılmıştır. Kasten öldürme suçunun nitelikli halleri arasında, ilgili suçun sadece eşe karşı işlenmesi değil, “boşandığı eşe” karşı işlenmesi de sayılmıştır.

Yine, şiddet failinin cezada indirim almaya yönelik duruşmalarda kılık ve kıyafetine özen göstermesi, takım elbise giymesi, kravat takması gibi tutum ve davranışları, *takdiri indirim* nedeni olarak dikkate alınmayacağı belirtilmiştir.¹³

Aynı kanunla, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’na eklenen 123/A maddesi ile *ısrarlı takip* eylemleri ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre:

MADDE 123/A- (Ek:12/5/2022-7406/8 md.)

(1) *İsrarlı bir şekilde; fiziken takip etmek ya da haberleşme ve iletişim araçlarını, bilişim sistemlerini veya üçüncü kişileri kullanarak temas kurmaya çalışmak suretiyle bir kimse üzerinde ciddi bir huzursuzluk oluşmasına ya da kendisinin veya yakınlarından birinin güvenliğinden endişe duymasına neden olan faile altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.*

(2) *Suçun;*

¹² RG, 27 Mayıs 2022, Sayı: 31848.

¹³ T.C. Adalet Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, “Şiddete Yönelik Cezalar Arttırıldı”, <https://basin.adalet.gov.tr/siddete-yonelik-cezalar-arttirildi> (E.t. 6.12.2024).

- a) Çocuğa ya da ayrılık kararı verilen veya boşandığı eşe karşı işlenmesi,
 - b) Mağdurun okulunu, iş yerini, konutunu değiştirmesine ya da okulunu veya işini bırakmasına neden olması,
 - c) Hakkında uzaklaştırma ya da konuta, okula veya iş yerine yaklaşmama tedbirine karar verilen fail tarafından işlenmesi, hâlinde faile bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.
- (3) Bu maddede düzenlenen suçun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlıdır.

İlgili maddede de belirtildiği üzere ısrarlı takip suçunun, çocuğa ya da ayrılık kararı verilen veya boşandığı eşe karşı işlenmesi, mağdurun okulunu, iş yerini, konutunu değiştirmesine ya da okulunu veya işini bırakmasına neden olması, hakkında uzaklaştırma ya da konuta, okula veya iş yerine yaklaşmama tedbirine karar verilen fail tarafından işlenmesi nitelikli hâlleri oluşturmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele” Konulu 2023/16 Sayılı Genelgesi

Cumhurbaşkanlığı tarafından kadına yönelik şiddetle mücadele konulu 2023/16 sayılı Genelge yayımlanmıştır.¹⁴ İlgili Genelge’de kadına yönelik şiddetle mücadelede çok yönlü ve bütüncül yaklaşımlar vurgulanmış ve bu yönde gerçekleştirilecek çalışmalarda kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplumun işbirliğine dikkat çekilmiştir. Genelgede kadına yönelik şiddetin önlenmesi, şiddet mağdurlarının korunması ve güçlendirilmesi amacıyla toplamda 17 tedbirin altı çizilmiştir. Bu kapsamda belirtilen tedbirler şu şekildedir:

- “1. Şiddetle mücadelede mevzuatın etkin uygulanmasına ve mağdurların adalete erişiminin kolaylaştırılmasına yönelik gerekli hukuki ve idari tedbirlerin alınmasına devam edilecektir.
2. Ulusal Eylem Planında yer alan faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde ilgili bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları tarafından şiddete sıfır tolerans anlayışı çerçevesinde gerekli hukuki, idari ve mali tedbirlerin alınmasına devam edilerek her türlü iş birliği sağlanacaktır.
3. Tüm kamu kurum ve kuruluşları tarafından 8/3/2012 tarihli ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında hakkında tedbir kararı bulunan şiddet mağdurları ile beraberindekilere yönelik koruyucu ve

¹⁴ RG, 25 Kasım 2023, Sayı: 32380.

önleyici hizmetlerin ulaşılabilir olması sağlanacak ve bu kişilerin gizlilik ve güvenliklerinin sağlanması amacıyla gerekli idari ve mali tedbirler alınacaktır.

4. Şiddetle mücadelede aktif rol alan kurumlar başta olmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşları tarafından kamu personelinin şiddetle mücadeleye ilişkin bilgi ve farkındalığının artırılmasına yönelik çalışmaların yürütülmesine devam edilecektir.

5. Şiddetle topyekûn mücadele etmeye yönelik toplumsal farkındalık ve duyarlılığı artırmak üzere eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmaya devam edilecektir.

6. Kadına yönelik şiddetle mücadele alanında kanıta dayalı politikaların geliştirilmesine temel oluşturacak ve uluslararası standartlarda istatistik üretilmesine imkân sağlayacak verilerin elde edilmesi amacıyla nüfus temelli saha araştırmaları gerçekleştirilecektir.

7. Kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının ve hizmetlerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesine kaynak oluşturacak ve uluslararası standartlarda istatistik üretilmesine imkân sağlayacak idari verilerin üretilebilmesi ile veri entegrasyonu sağlanabilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi yönetim sistemlerinde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

8. Kadına yönelik şiddetle mücadele kurumsal hizmet birimleri olan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) ve kadın konukevlerinin kapasitesi güçlendirilecektir.

9. Kadına yönelik şiddetle mücadele çalışmalarında sadece kriz odaklı değil aynı zamanda risk analizi ve yönetimi odaklı yaklaşımla şiddet mağduruna erken müdahale edilmesi sağlanarak etkin hizmet sunulacaktır.

10. Yerel düzeyde şiddetle mücadelede koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması için Valiler ve Kaymakamlar tarafından gerekli tedbirler alınacaktır.

11. Şiddet mağdurunun her aşamada sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması ve şiddet uygulayanlara yönelik 6284 sayılı Kanun kapsamında sağlık tedbirlerinin etkin uygulanması için paydaş kurumlar eş güdüm içerisinde çalışmalar gerçekleştirecek, şiddet uygulayana yönelik öfke kontrolü, etkili iletişim ve stresle başa çıkma hususlarında bireysel ve grup çalışmalar yapılacaktır.

12. Ülke geneline yaygınlaştırılan teknik yöntemlerle takip sistemlerinin etkin uygulanmasına yönelik tedbirler alınacaktır.

13. Kadına yönelik dijital şiddetle mücadele kapsamında dijital okur-yazarlık eğitimleri başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerine yönelik farkındalık çalışmaları gerçekleştirilecektir.

14. Erken yaşta ve zorla evliliklerle mücadele konusunda toplumsal farkındalık ve kurumlar arası eş güdüm artırma çalışmalarına yönelik tedbirler alınacaktır.

15. 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu kapsamında kadın konukevi açmakla yükümlü olan belediyelerin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

rehberliğinde, mevcut standartlara uygun şekilde bu yükümlülüklerini yerine getirmeleri sağlanacaktır.

16. Kadınların iş gücüne katılımlarını teşvik etmeye ve istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik aktif iş gücü hizmetleri kapsamında faaliyetlerin yürütülmesine devam edilecektir.

17. Kadınlara yönelik şiddetle mücadele kapsamında yürütülen çalışmaların, hazırlanan plan ve programların analizleri yapılacak, izleme ve değerlendirme çalışmaları sistematik hale getirilecektir.”

İlgili Genelge, adalete erişim mevzuatının kolaylaştırılmasına yönelik tedbirlerin alınması, kurumlararası işbirliklerinin artırılması, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında verilen tedbir kararlarının etkin şekilde uygulanması, dijital şiddet de dahil kadına yönelik her türlü şiddetle mücadelede görevli kurumların farkındalığının ve kapasitelerinin artırılması yönündeki vurguları bakımından önemlidir. Yine, odağında şiddet mağdurundan ziyade şiddet failinin bulunduğu öfke kontrolü, etkili iletişim ve stresle başa çıkma çalışmalarına işaret etmesi ve sadece kriz odaklı değil aynı zamanda risk analizi ve yönetimi odaklı yaklaşımla hareket edilmesi gerektiğine yönelik vurguları bakımından Genelge önem arz etmektedir.

Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanması” Konulu 154/1 Sayılı Genelge

17.12.2019 tarihli ve 154/1 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanması" Genelgesi gözden geçirilerek 10.01.2023 tarihli ve 154/2 sayılı "Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Genelgesi"¹⁵ olarak güncellenmiştir. Söz konusu güncellemeyle 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un uygulanmasına yönelik kimi hususlara da açıklık getirilmiştir.

“154/2 sayılı Genelgede; ihtisaslaşmayı sağlamak amacıyla Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddet Suçları Soruşturma Bürolarında görevli Cumhuriyet savcılarının zorunlu durumlar dışında farklı işlerde görevlendirilmemesi, Cumhuriyet savcısı tarafından beyanının özel ortamda alınması gerektiği ya da şüpheli ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen mağdurun Adli Görüşme Odasında uzman aracılığıyla dinlenmesi, taraflara ilişkin tedbir, soruşturma ve kovuşturma geçmişi ile

¹⁵ Genelgenin tamamı için bkz. <https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/12012023150641154-2%20NOLU%20GENELGE.pdf> (E.t. 5.12.2024).

boşanma ve velayet davaları gibi risk oluşturabilecek durumların tedbir talep edilmesinde dikkate alınması, kasten öldürme ve bu suça teşebbüs, neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama, çocuğun cinsel istismarı, nitelikli cinsel saldırı ve neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış işkence suçlarından tutuklu ya da hükümlü bulunan kişilerin ceza infaz kurumlarından tahliye olması veya firar etmesi halinde, ayrıca izin nedeniyle ceza infaz kurumundan ayrılma durumunda da ceza infaz kurumu müdürlüğünce mağdurun bulunduğu yer kolluk birimine bildirimde bulunulmasının sağlanması, tedbir kararlarının olayın ve kararın niteliğine göre kolluk aracılığıyla tebliğ edilebileceğinin göz önünde bulundurulması ile mahkemeden tedbir talebinde bulunulurken dikkat edilmesi gereken sair hususlara yer verilmiştir.”¹⁶

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un etkin uygulanmasını desteklemek amacıyla, T.C. Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve UN Women Türkiye işbirliğiyle “6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Uygulama Kılavuzu” da kaleme alınmıştır.¹⁷ Kanun’un uygulayıcılarını esas alan kılavuzda, Kanun’un amacı ve kapsamı başta olmak üzere uygulamada yaşanan kavramsal ve teknik sorunlarına ilişkin açıklıklar getirmiştir. İlgili kılavuz, Kanun’un uygulanmasını iyileştirmek ve geliştirmek adına önemli bir rehberlik sunmaktadır.

2021/5 sayılı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Genelgesi

16 Haziran 2021 tarihinde imzalanarak yürürlüğe giren 2021/5 sayılı Genelge’de;

- Şiddet mağdurlarına etkin hizmet sunumu ve korumanın sağlanmasında kurumsal kapasitenin geliştirilmesini,
- 6284 sayılı Kanun kapsamında Bakanlığın görev ve sorumluluklarının etkin biçimde yerine getirilmesini,
- Şiddetle mücadelede kurumlar arası koordinasyon ve iş birliğinin etkinleştirilmesini,
- Şiddetin önlenmesinde toplumsal farkındalığın artırılmasını hedefleyen tedbirler yer almaktadır.

¹⁶ Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, “154/2 Sayılı “Aile İçi Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi” Genelgesi Yayınlandı”, <https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/154-2-sayili-aile-ici-ve-kadina-karsi-siddetin-onlenmesi-genelgesi-yayimlandi> (E.t. 5.12.2024).

¹⁷ Kılavuzun tamamı için bkz.

<https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dergi/100620241702416284%20Uygulama%20Kilavuzu.pdf> (E.t. 5.12.2024)

Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

Ülkemizde mağdur hizmetleriyle ilgili doğrudan bir düzenleme 10.06.2020 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesidir. Bu Kararname getirdiği hükümlerle 1. maddesinde belirttiği üzere suç mağdurlarına sağlanan hizmet ve yardımlara ilişkin esasları ve bu hizmetlerin yerine getirilmesine dair görev, yetki ve sorumlulukları düzenlemektedir. Kararnameye dayalı olarak çıkarılan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği de kurulacak benzer konuları ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir.

Kadın mağdurlar bakımından getirilen bu düzenlemeler önemlidir. Esasen şiddete uğrayan kadınlarla ilgili sunulacak hizmetlere dair çalışmalar 1990'lara dayanmaktadır. Getirilen Kararname ve Yönetmelik'in bu düzenlemelerden temel farkı, doğrudan doğruya mağdurların adli sürece etkin katılımlarını sağlamasıdır. Esasen getirilen bu düzenlemelerin suç mağdurları veya mağdur hizmetleri olarak adlandırılmalarından hareketle, cinsiyet bakımından nötr düzenlemeler olduğu ileri sürülebilir. Ancak düzenlemelerin içeriğine bakıldığında bu tür bir düşüncenin yerinde olmadığı belirtilebilir.

Kararname’de genel olarak bütün mağdurlara yönelik hizmetler bulunmaktadır. Bunlara bilgilendirme ve yönlendirme ile korunma ve suçun tekrarının önlenmesi başlıkları altında yer verilmiştir. Bu hizmetler dışında bazı gruplara ve kırılgan gruplara yönelik hizmetler ayrı başlıklar altında belirtilmektedir. Bu gruplandırmalara bakıldığında bunların cinsiyet bakımından nötr düzenlemeler olmadıkları ve kadın mağdurlara hitap eden düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Örneğin 6. maddede bazı gruplar kapsamında yer alanlar arasında nitelikli cinsel saldırıya uğrayanlar ve çocuk istismarına maruz kalanlar yer almaktadır. Bu bağlamda bu tür şiddete maruz kalan kadın ve kız çocukları madde kapsamındadır. Bazı gruplara sunulan hizmetler ise 6. maddede aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

a) Ceza muhakemesinin zorunlu kıldığı durumlar hariç olmak üzere, soruşturma veya kovuşturma işlemlerinin yapıldığı yerlerde, şüpheli veya sanıkla mağdurun temasını önleyici tedbirler alınır.

b) Tutuklu veya hükümlülerin ceza infaz kurumlarından tahliyesine veya firarına ilişkin bilgiler ceza infaz kurumu müdürlüğünce mağdurun bulunduğu yer kolluk birimine bildirilir. Kolluk birimince yapılan değerlendirme sonucunda gerekli koruyucu ve önleyici tedbirler alınır, mağdur için tehlike oluşturabilecek hallerde mağdura bilgi verilir.

c) Mağdurların meslek edinmeleri amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı veya Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler veya sivil toplum kuruluşları tarafından kurslar düzenlenebilir ve mevcut kurslara katılmalarında mağdurlara öncelik tanınır.

ç) Mağdurlar, kamu kurum ve kuruluşları ile belediyelerin ekonomik ve sosyal desteklerinden öncelikli olarak yararlandırılır.

d) Yaşadığı mağduriyet nedeniyle:

1) Yerleşim yerini değiştirmek zorunda kalan mağdurların talepleri halinde, kendilerinin ya da birlikte ikamet ettikleri aile bireylerinin çalıştıkları kamu kurum ve kuruluşlarının kadro, pozisyon ve teşkilat durumu göz önünde bulundurularak görev yerleri değiştirilir.

2) Yerleşim yerini değiştirmek zorunda kalan özel hukuk hükümlerine tabi çalışan mağdurların talepleri halinde, kendilerinin ya da birlikte ikamet ettikleri aile bireylerinin aynı işverene ait başka işyerlerinde çalışmaları sağlanabilir.

3) Yerleşim yerini veya okulunu değiştirmek zorunda kalan mağdurların talepleri halinde, kendilerinin ya da bakmakla yükümlü oldukları kişilerin veya birlikte ikamet eden altsoyunun eğitim gördüğü kurumların aynı türde eğitim veren okullarına devam etmeleri, ilgisine göre Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu veya yükseköğretim kurumlarınca öncelikli olarak sağlanır. Ayrıca, yeni eğitim kurumunda ihtiyaç duyulması halinde mağdura rehberlik hizmetleri verilir. Buna ilişkin usul ve esaslar, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu tarafından birlikte çıkarılan yönetmelikle düzenlenir.

Kararname kapsamında kırılğan gruplar yer almaktadır. 7. madde çerçevesinde yer verilen aile içi şiddet mağdurları ile cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçların mağdurlarının daha çok kadın olmasından ötürü kadınlar bu grup kapsamında yer alabilmektedirler. Kadın mağdurlara ilişkin başka gereklilikler de içeren 7. madde şu şekilde düzenlenmiştir:

Kırılğan gruplara sunulacak hizmetler

MADDE 7- (1) Adli sisteme dahil olan çocuklar ile cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan veya aile içi şiddet, terör ve insan ticareti suçlarından mağdur olanların başvurmaları halinde müdürlük bünyesinde çalışan adli destek görevlileri tarafından bu maddedeki hizmetlerin sunulması amacıyla bireysel değerlendirme yapılır.

(2) Kadın, yaşlı ve engelli mağdurlar başta olmak üzere, mağdurun kişisel özellikleri, suçun niteliği ve ağırlığı, suçun işlendiği şartlar dikkate alınarak suçtan daha fazla etkilendiği ve korunması gerektiği yapılacak ön değerlendirme ile anlaşılan mağdurlara yönelik olarak da birinci fıkra uyarınca değerlendirme yapılabilir.

(3) Bireysel değerlendirme sonucunda kırılğan gruba girdiği tespit edilen mağdurlara adli destek görevlisi aracılığıyla sunulacak hizmetler şunlardır:

a) Mağdurun, Cumhuriyet savcısının veya hâkimin isteği üzerine, mağdurun dinlenilmesinden önce kaygı düzeyini düşürmek amacıyla içinde bulunduğu ortamı, ilgili kişileri ve süreci açıklamak.

b) Mağdurun kendini rahat ifade edebilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını Cumhuriyet savcısı veya hâkime bildirmek ve mağdur dinlenirken yanında bulunmak.

c) Cumhuriyet savcısı veya hâkimin isteği üzerine sosyal inceleme raporu hazırlamak.

ç) İfade ve beyan işlemlerinin adli görüşme odasında gerçekleştirilmesini Cumhuriyet savcısı veya hâkime önermek.

d) Tedavi veya rehabilitasyona ihtiyaç duyan mağdurları yönlendirmek.

e) Adli süreç boyunca etkin desteğe ihtiyaç duyduğu değerlendirilen mağdurlara yönelik hizmetlerde vaka yönetimi uygulamak.

(4) Soruşturma veya kovuşturma sürecinin tamamlanmasından sonra destek ihtiyacı devam eden mağdurlar, ilgili kurumlara yönlendirilir.

(5) Müdürlüğe başvuruda bulunan mağdurlardan korunma ihtiyacı olan çocuk, kadın, yaşlı ve engelliler, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının il müdürlüğüne veya sosyal hizmet merkezlerine bildirilir.

(6) Haklarında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilemeyen mağdurlara yönelik olarak kolluk veya Cumhuriyet başsavcılığının bildirimi üzerine ya da resen mülkî idare amiri tarafından gerekli tedbirler alınır.

(7) Gerek görülmesi halinde bu maddedeki hizmetler, suçtan zarar görenlere de sağlanabilir.

Kararname çerçevesinde mağdurlara hizmet verecek adli görüşme odaları ile cinsel şiddet mağdurlarına yönelik merkezler kurulması da öngörülmüştür. Bunların her ikisi de kadın mağdurların yargılama sürecinde bir kez daha şiddete uğramamalarıyla ilgili önemli düzenlemelerdir. Adli görüşme odalarıyla ilgili 8. madde şunları içermektedir:

MADDE 8- (1) 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 236 ncı maddesinin dördüncü fıkrasının uygulanması, ifade ve beyanların özel ortamda adli destek görevlisi aracılığıyla alınması amacıyla müdürlük bünyesinde adli görüşme odaları kurulur. (2) Adli görüşme odalarında yapılan tüm iş ve işlemler görüşme yapılan kişinin örselenmesini engelleyecek şekilde ve mümkün olan en kısa sürede gerçekleştirilir. Çocuklarla ilgili iş ve işlemlerde çocuğun yüksek yararı ilkesi dikkate alınır.

Bu madde çerçevesinde ikincil mağduriyete uğratmama ve çocuğun yüksek yararı ilkeleri gözetilmektedir. İkinci mağduriyete uğratmamayla ilgili kurulacak bir diğer merkez cinsel şiddet mağdurlarıyla ilgili olup, 9. maddede düzenlenmektedir:

Cinsel suç mağdurlarına yönelik hizmetler

MADDE 9- (1) Ceza Muhakemesi Kanununun 236 ncı maddesinin beşinci ve altıncı fıkralarının uygulanması bakımından cinsel suç mağdurlarının tekrarlanan mağduriyetini önlemek, adli ve tıbbî işlemlerin bu alanda eğitimli görevliler

tarafından tek seferde gerçekleştirilmesini temin etmek amacıyla Bakanlığın talebi üzerine Sağlık Bakanlığı tarafından cinsel suç mağdurlarına yönelik hizmet veren merkezler kurulur. Üniversiteler tarafından da bu merkezler kurulabilir.

(2) Bu merkezlerin kurulmasına, işleyişine ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığının uygun görüşü alınmak suretiyle Sağlık Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir.

Bu tür merkezlerin kurulması da özellikle cinsel şiddete uğrayan kadın mağdurlar için oldukça önemlidir. Zira bu tür merkezler ikincil mağduriyeti önlemek temelinde, kadınların kurumlar nezdinde şiddete uğramalarını engellemek için zorunludur.

10 Haziran 2020 tarihli ve 63 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, mağdurlara sunulacak hizmetler ile bu hizmetleri sunacak teşkilatlanmayı belirleyen bir düzenlemeyi getirmekte olup, anılan Kararname Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığını Adalet Bakanlığı bünyesinde ana hizmet birimi olarak yapılandırılmasını düzenlemektedir. Bunun dışında çıkarılan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği’nde de Başkanlığa ilişkin hükümler yer almaktadır.

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Başkanlığı, Kararname’nin 3. maddesi gereğince mağdurun adli sürece etkin katılımı ve adalete erişiminin sağlanmasıyla ilgili olup, mağdur hizmetlerinin sağlanmasında da eşitlik, insan onuruna saygı, dürüstlük ve mahremiyet ilkelerine dayanmaktadır.

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği (ADM)

30 Nisan 2021 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği, adalete erişimde kadınların önündeki hukuki engelleri önlemek ve onlara gerekli destekleri sağlamak bakımından önem taşımaktadır. Yönetmelik sadece kadınlara değil, suçtan zarar gören, özellikle kırılgan gruplara yöneliktir. Yönetmelik kapsamında 5. maddede mağdur hizmetlerine hâkim olması gereken temel ilkeler ve 6. maddesinde de çocuğun üstün yararı ilkesi düzenlenmiştir. Bu maddeler aşağıdaki gibidir.

MADDE 5 –(1) Bu Yönetmelik kapsamında yer alan destek ve hizmetlerin yerine getirilmesinde eşitlik, insan onuruna saygı, dürüstlük ve mahremiyet ilkeleri esas alınarak aşağıdaki hususlara riayet edilir:

a) Cinsiyet, yaş, engellilik, ırk, toplumsal sınıf, dil, din, siyasi görüş veya diğer sebeplerle ayrımcılık yapılamaz; aşağılayıcı, onur kırıcı söylem ve davranışlarda bulunulamaz.

b) Herkesin özel ve farklı olduğu kabul edilerek, görüşme ve işlemler gerçekleştirilirken yazılı ya da sözlü iletişimde yalın ve açık bir dil kullanılır.

c) Hizmetin sunumu sırasında elde edilen kişisel verilerin ve düzenlenen raporların gizliliği ilgili mevzuat hükümleri kapsamında korunur. Bu veriler ilgili mevzuatta öngörülen hâller dışında hiçbir kurum ve kişiye verilemez.

ç) Mesleki etiğe ve tarafsızlığa gölge düşürecek tutum, davranış ve ilişkilerden kaçınılır.

d) Kişilerin, örselenmelerine yol açabilecek eylemlerin engellenmesi, ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla istemedikleri kişilerle yüz yüze getirilmemeleri, güvenliklerinin sağlanması ve temel ihtiyaçlarının karşılanması için gereken tedbirler alınır.

(2) Mağdurlara yönelik iş ve işlemler yerine getirilirken; mağdura azami saygının gösterilmesinin yanında, mağdurun anlama ve anlaşılma hakkı gözetilir.

(3) Sunulan hizmetler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından kişinin örselenmesini engelleyecek şekilde işbirliği ve karşılıklı iletişim içerisinde, gecikmeksizin, koordineli ve etkin bir şekilde yerine getirilir.

Bu ilkelerden özellikle ayrımcılık yapma yasağı ve ikincil mağduriyete uğratmama ilkeleri, kadın ve kız çocuklarının adalete erişimi bakımından önem taşımaktadır. Maddede belirtilen örselenmeyi önlemeye ilişkin hükümler ikinci mağduriyete yol açmamayla ilgilidir. Bunun dışında maddede belirtilen tarafsızlık ilkesi de cinsiyet yanlılığını önlemek ve özellikle cinsiyetle ilgili ön yargılara yer vermemek bakımından önem taşımaktadır. Yönetmelik çerçevesinde Başkanlık bünyesinde Kadın Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü’nün kurulması belirtilmektedir. Bu Müdürlük, kadınların etkili adalete erişimi sağlamak bakımından önemlidir. Yönetmelik’te bu müdürlüğün görevi şu şekilde belirtilmektedir:

MADDE 13 - (1) Kadın Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü’nün görevleri şunlardır:

a) Kadın mağdurlara yönelik psiko-sosyal müdahale programları geliştirmek.

b) Kadın mağdurların sahip oldukları haklar ile kamu kurum ve kuruluşlarınca kendilerine sunulan hizmetler konusunda bilgilendirilmelerine

yönelik çalışmalar yapmak.

c) Ulusal ve uluslararası gelişmeleri takip etmek, düzenlenen etkinliklere katılmak ve mevzuatın geliştirilmesine katkıda bulunmak.

ç) Şiddet mağduru kadınlara sunulan hizmetlerin etkinliğinin artırılması ile kadın mağdurların adalete erişiminin güçlendirilmesine yönelik araştırma, inceleme ve analiz çalışmaları yapmak ve projeler geliştirmek.

d) Şiddet mağduru kadınlara yönelik hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile koordineli şekilde çalışmalar yürütmek.

e) Mevzuatla ya da Başkan tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Şiddete uğrayanların ikincil mağduriyetinin önlenmesi ve devletin özen yükümlülüğü bakımından Yönetmelik’te yer alan aşağıdaki maddeler önem taşımaktadır:

Temasın önlenmesi

MADDE 63 –(1) Kasten öldürme ve bu suça teşebbüs, neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama, çocuğun cinsel istismarı, nitelikli cinsel saldırı ve neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış işkence suçlarından mağdur olanların ceza muhakemesinin zorunlu kıldığı durumlar haricinde kolluk birimlerince yürütülen adli işlemler sırasında suç failiyle temas etmesini veya yüz yüze gelmesini önleyici tedbirler kolluk birimlerince alınır.

Mağdurun korunması

MADDE 64 –(1) Mağdurun veya ailesinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik bir saldırı ihtimaline ilişkin emarelerin bulunması hâlinde, ilgililerin başvurusu üzerine suçun tekrarının veya başkaca bir suçun işlenmesinin önlenmesi için kolluk birimlerince ilgili mevzuat hükümlerine göre gerekli tedbirler alınır.

(2) Tutuklu veya hükümlülerin ceza infaz kurumlarından tahliyesine veya firarına ilişkin bilgiler ceza infaz kurumu müdürlüğüne 63 üncü maddede belirtilen suçlardan mağdur olanların bulunduğu yer kolluk birimine bildirilir. Kolluk birimince yapılan değerlendirme sonucunda gerekli koruyucu ve önleyici tedbirler alınır. Mağdur için tehlike oluşturabilecek hallerde mağdura bilgi verilir.

(3) Bu bilgilendirme mağdurun çocuk olması hâlinde kanuni temsilcisine, kurum bakımında veya koruma altında olan kişiler açısından ilgili kurumdaki yetkili kişilere yapılır.

MADDE 65 – (1) Cumhuriyet başsavcılığı tarafından ihbar veya şikâyetine ilişkin mağdura yazılı bir belge verilir.

(2) Cumhuriyet başsavcılığı veya mahkemeler tarafından beyanının alınması öncesinde 5271 sayılı Kanunun 234 üncü maddesi uyarınca mağdura, kanuni hakları ilgisine göre Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından anlatılır ve açıklanır.

(3) Soruşturma sürecine ilişkin olarak toplanan deliller, failin tespiti ve yakalanması gibi aşamalar hakkında mağdura, soruşturmanın gizliliğini ihlal etmeyecek şekilde bilgilendirme yapılabilir.

(4) Soruşturma ve kovuşturma mercileri tarafından olayın niteliği ve ihtiyaçları gözetilerek müdürlüğe yönlendirilen mağdurlara müdürlük tarafından aşağıdaki hizmetler sunulur:

a) İşlenen suç nedeniyle psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyan, suçun etkileri halen üzerinde görülen, kaygı düzeyi yüksek mağdurlara psiko-sosyal destek sağlanır.

b) Maruz kalınan suç ile durumu ve ihtiyaçları gözetilerek mağdur kendisine hizmet sunabilecek kurum ve kuruluşlar konusunda bilgilendirilerek ilgili hizmete yönlendirilir.

Mağdura vekil tayini

MADDE 66 - (1) Mağdur, ceza muhakemesinin her aşamasında vekil tayin etmek suretiyle kendisini temsil ettirebilir.

(2) Vekili bulunmaması hâlinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteyebilir.

(3) Mağdurun, on sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl olması ve vekilinin bulunmaması hâlinde, istemi aranmaksızın kendisine bir vekil görevlendirilir.

Mağdurun dinlenilmesi ve temasın önlenmesi

MADDE 67 - (1) Mağdurun dinlenmesinde yemin dışında, tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır.

(2) Adli süreçte ikincil örselenmenin önüne geçilebilmesi için işlenen suç nedeniyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, tanık olarak bir defa dinlenebilir. Ancak maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklıdır.

(3) Beyan işlemleri öncesinde 5271 sayılı Kanunun 234 üncü maddesinde yer alan hakları mağdura hatırlatılır.

(4) Ceza muhakemesinin zorunlu kıldığı durumlar hariç olmak üzere, soruşturma veya kovuşturma işlemlerinin yapıldığı yerlerde şüpheli veya sanıkla mağdurun temasını önleyici tedbirler alınır.

Özel durumlar

MADDE 68 -(1) Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından ifade ve beyanının özel ortamda alınması gerektiği veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen çocukların ve mağdurların ifade ve beyanları adli görüşme odalarında alınır.

(2) Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında müdürlük bünyesindeki adli destek görevlilerinden yararlanılabilir.

(3) Engelli mağdurlar ile meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmeyen mağdurlar 5271 sayılı Kanunun 202 nci maddesi uyarınca bir tercüman aracılığıyla dinlenirler.

Mağdurun ifadesinin kayda alınması

MADDE 69 -(1) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 103 üncü maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen suçlardan mağdur olan çocukların dinlenmesi esnasında beyan ve görüntülerinin kayda alınması zorunludur.

(2) 5237 sayılı Kanunun 102 nci maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen suçlardan mağdur olan kişilerin beyan ve görüntülerinin kayda alınmasında rızaları aranır.

(3) Duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin tanıklığı esnasında da kayıt yapılması zorunludur.

(4) Cinsel suç mağdurlarının muayene, ifade ve beyan işlemlerinin tek seferde gerçekleştirilebilmesi için oluşturulan merkezlerde alınan ses ve görüntü kayıtları ile ifadeler CD, DVD, taşınabilir bellek gibi dijital depolama aygıtlarına aktararak dosyasında saklanır.

(5) İfade ve beyan işlemlerinin adli görüşme odalarında gerçekleştirilmesi hâlinde kayıt yapılırken ses ve görüntü içerikleri ilgili zabıt kâtabi tarafından Bakanlıkça kurulan aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla kişilerin dinlenilmelerine imkân sağlayan sistem bağlantısının başlatıldığı bilgisayara kaydedilir.

(6) CD, DVD, taşınabilir bellek gibi dijital depolama aygıtlarına aktararak dava dosyasında saklanan bu kayıtlar kimseye verilmez ve gizliliğinin korunması için gerekli tedbirler alınır.

(7) Birinci ve ikinci fıkralar kapsamında alınan beyan ve görüntü kayıtları, yazılı tutanağa dönüştürülür. Beyan ve görüntü kayıtları taraflara, kanuni temsilcilerine, müdafî veya vekillerine soruşturma ve kovuşturma makamlarının gözetiminde gizliliği korunmak suretiyle izletilebilir.

(8) Alınan ses ve görüntü kayıtları, sadece ceza muhakemesinde kullanılabilir.

Dava nakli veya adli tıp giderleri

MADDE 71 -(1) Soruşturma veya kovuşturma aşamasında, dava nakli veya adli tıp işlemleri nedeniyle yerleşim yeri dışında bir yere gitme zorunluluğu doğması hâlinde mağdurun yapmış olduğu konaklama, iâşe ve ulaşım giderleri, 10/2/1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre karşılanır.

Yukarıdaki Yönetmelik’teki benzer hükümler, kadın ve kız çocuklarının adalete erişimi bakımından önemlidir. Bu şekilde kadın ve kız çocuklarına yönelik bilgilendirme ve yönlendirme hizmetleri verilecektir. Ayrıca Yönetmelik gereğince, ikincil mağduriyeti önlemekle ilgili tedbirler alınmalıdır. Bu bağlamda özellikle cinsel şiddet mağdurlarının ifadesinin alınması ve şiddet uygulayanla temasının önlenmesiyle ilgili hükümler önem taşımaktadır. Bunun dışında adli yardımla ilgili CMK’dan yararlanılmasına yönelik hükümler kadın ve kız çocuklarının etkili bir şekilde adli sürece katılmaları bakımından önem taşımaktadır. Yönetmelik gereğince adliyelerde kurulacak müdürlüklerin alt birimi olarak kırılğan destek bürosuna da yer verilmektedir. Yönetmeliğin 21.maddesine göre müdürlüğün görevleri şunlardır:

a) Mağdurları kendilerine tanınan haklar ve yardımlar konusunda bilgilendirmek ve yönlendirmek.

b) Adli süreçte, kırılğan gruba yönelik destek hizmetlerini sunmak.

- c) Adli desteğe ihtiyaç duyanlara uygun müdahale programlarını uygulamak, tekrarlanan mağduriyetlerini önleyici tedbirler almak ve psiko-sosyal destek faaliyetlerini yürütmek.
- ç) Adli süreçte görev alan adli destek görevlilerinin koordineli ve etkin şekilde çalışmalarını sağlamak.
- d) Mağdurların adalete erişiminin güçlendirilmesine yönelik faaliyetler yürütmek.
- e) Adli süreçte tanıkların desteklenmesine yönelik hizmetleri sunmak.
- f) Adli yardım hizmetlerine ilişkin bilgilendirme yaparak ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde hizmetin etkin sunulmasına yönelik faaliyetleri yürütmek.
- g) (Ek: RG-4/8/2022-31913)(2) Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesine yönelik iş ve işlemleri yapmak.
- ğ) Görev alanıyla ilgili hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşları veya sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak.
- h) Müdürlüğün görev alanına giren konularda toplumsal farkındalığı artırıcı faaliyetlerde bulunmak.
- ı) Mevzuatla veya Bakanlıkça verilen diğer görevleri yerine getirmek.

İlgili Kurumların Kalkınma Planları ile Stratejik Planları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu’nun 31.10.2023 tarihli 15. Birleşiminde **On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)**¹⁸ onaylanmıştır. İlgili planın “Adaleti Esas Alan Demokratik İyi Yönetişim” başlığında “Temel hak ve özgürlükleri koruyan, hak ihlallerine karşı etkin mücadele eden, hızlı, öngörülebilir, adil, şeffaf, hesap verebilir, erişilebilir, güvenilir ve insan odaklı bir yönetim anlayışı adalet sisteminin temeli olmaya devam edeceği” vurgulanmıştır (paragraf 902). Dijital dönüşüm kapsamında adalet hizmetlerinde bilgi ve iletişim teknolojileri ve yapay zekânın kullanılmasının adalete erişimdeki önemine işaret eden Kalkınma Planı, kamu hizmetlerinin “katılımcı, kapsayıcı, hesap verebilir, şeffaf, adil, hızlı, kaliteli, vatandaş memnuniyetini esas alan ve sivil toplumu destekleyecek şekilde bütüncül bir anlayışla sunulması” gerektiğinin de altını çizmiştir (paragraf 906, 910, 916.4, 920). Plan’da adli yardım mevzuatının gözden geçirilmesi, adli yapıların engelli bireyler açısından erişilebilir kılınması, yargılama sürelerinin kısaltılması adına önlemler

¹⁸ Kalkınma planının tamamı için bkz. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf (E.t. 4.12.2024).

alınması ve alternatif çözüm yöntemlerinin gözetilmesi gerekliliklerine de dikkat çekilmiştir. (paragraf 916-924)

12. Kalkınma Planı “Aile”, “Kadın” ve “Çocuk” başlıkları altında şiddeti önlemeye ilişkin önlemlere de işaret etmiş, “Çocuk” başlığı altında çocuk adalet sistemlerinin, çocuğun üstün yararı ilkesi ve onarıcı adalet yaklaşımıyla yapılandırılması gerektiği belirtilmiştir (sayfa 170-177).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı **Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)**’nı yayımlanmıştır.¹⁹ İlgili Eylem Planı, kadına yönelik şiddete ilişkin ısrarlı takip ve siber şiddeti de içeren tanımlara, dünyada ve Türkiye’de kadına yönelik şiddete ilişkin istatistiki verilere ve kadına yönelik şiddetle mücadelede uluslararası ve ulusal gelişmelere yer vermiştir. Ulusal Eylem Planı 2021-2025, adalet erişim hakkı kapsamında 1. Hedefi olarak “mevzuatın gözden geçirilerek etkin uygulanması ve mağdurların adalet erişiminin kolaylaştırılması”nı belirlemiştir. Bu doğrultuda şiddet mağduru kadınların adalet erişimlerini güçlendirmek amacıyla, “şiddetle mücadeleye dair olan düzenlemeler başta olmak üzere mevcut yasal altyapının gözden geçirilmesi; adalet erişim hakkının kullanılmasını zorlaştırdığı ya da engellediği değerlendirilen hususların tespiti; tespit edilen hususların tasfiye ya da revize edilmesi ve bu yasal düzenlemelerin uygulanmasının izlenmesi ve değerlendirilmesi” öngörülmüştür (sayfa 48).

Adalet Bakanlığı Stratejik Planı (2024-2028)

Adalet Bakanlığı 2024-2028 yılı Stratejik Planı’nda yer alan amaçlar, adalet erişimle ilgilidir. Bu amaçlardan biri de adalet erişimin etkinliğin artırılmasıdır. Bu başlık altında kadınların adalet erişimiyle ilgili yapılacaklar ise şu şekilde sıralanmaktadır:

Adalet sisteminde kadın haklarına ilişkin uygulamalar geliştirilecek, adli süreçte şiddet mağduru kadınların adalet erişimleri güçlendirilecektir.

a) Aile içi ve kadına yönelik şiddet suçları soruşturma bürolarının yaygınlaştırılması ve bu bürolarda görev alacak Cumhuriyet savcılarının uzmanlaşması sağlanacaktır.

¹⁹ Eylem planının tamamı için bkz. <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf> (E.t. 1.12.2024).

- b) Adli yardım sisteminde kadın haklarının daha etkili korunmasını sağlayan uygulamalar geliştirilecektir.
- c) Hizmet içi ve hizmet öncesi eğitimlerde kadın haklarına yönelik programlar geliştirilip uygulanacaktır.
- d) Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerinin, şiddet mağduru kadınlara hizmet sunma kapasitesi geliştirilecektir.
- e) Adli süreçte kadın mağdurların haklarını etkin kullanması sağlanacak ve adalete erişimleri kolaylaştırılacaktır.
- f) Mağdur kadınların, yargısal süreçlerdeki haklarına ilişkin bilgiye kolay erişimi sağlanacaktır. (Adalet Bakanlığı, 2024)

Adalet Bakanlığı-Yargı Reformu Stratejisi 2025-2029

Adalet Bakanlığı, Yargı Reformu Stratejisi’nde kadınların adalete erişimiyle ilgili aşağıdaki ifadelere yer verilmektedir:

Kadınların adalete erişiminin önümüzdeki dönemde daha da güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Belgede bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak aile içi ve kadına yönelik şiddet bürolarının yaygınlaştırılması, adli yardım bürolarında kadın haklarının daha etkili korunmasını sağlayan uygulamaların geliştirilmesi, hizmet içi ve hizmet öncesi eğitim programları ile bu alandaki uygulamaların daha da geliştirilip yaygınlaştırılması gibi birçok faaliyete yer verilmiştir.²⁰

TERRA Planı (Türkiye - Ekosistemlerin Sürdürülebilir Yönetimi ile Afet Risk Azaltma)

TERRA, 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından, 20 Mart 2023 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından BMKP, BM, AB ve Dünya Bankası desteğiyle hazırlanmıştır. Burada kadınlardan, diğer dezavantajlı gruplarla birlikte bahsedilmekte ve yalnızca ihtiyaçlarına yer verilmektedir. Kadınların, afet durumlarında, hamilelikle ilişkili sağlık sorunları, anne veya bebek ölümleri, enfeksiyonlar ile doğum sonrası yetersiz bakımdan veya periyodik kanamaları sırasında hijyen eksikliğinden kaynaklanan sorunlar nedeniyle, daha savunmasız hale geldikleri belirtilmektedir (TERRA, 2023). TERRA,

²⁰ Adalet Bakanlığı Yargı Stratejisi 2025-2029, s.80. chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglcfindmkaj/https://yargireformu.adalet.gov.tr/dosyalar/TurkiyeYuzyiliYargiReformuStratejisi.pdf (E. t.: 04.02.2025)

deprem nedeniyle adalete erişimin zorlaştığına dikkat çekmektedir. Aşağıdaki paragrafta bu husus belirtilmektedir:

“Doğal afetler genellikle normal koşullar altında yürürlükte olan yönetim yapılarında kısıtlamalara ve sınırlamalara yol açmaktadır. Öte yandan deprem kaynaklı durumların hukuki işlemleri geciktirmemesine dikkat edilmelidir ve ücretsiz adli yardım hizmetlerine kolay erişim sağlanmasına yönelik tedbirler alınmalıdır” (TERRA, 2023). Ayrıca, “konut binalarının yaygın hasar görmesi ve yıkılması; mülkiyet sorunları, yasal belgelerin kaybı, sigorta talepleri, çocukların yasal temsili ve korunması ve miras sorunları gibi konut ve mülkiyet hakları konusunda hukuki destek gerektirmektedir”

TERRA, depremde bazı binaların hasar görmesi nedeniyle hassas grupların savunmasızlığının artabileceğini vurgulamaktadır: *“Çocuklar, yaşlılar ve kadınlardan oluşan gruplara hizmet veren sosyal hizmet binalarının hasar görmesi bu grupların savunmasızlığını daha da artırabilir” (TERRA 2023).*

TERRA ayrıca adli yardım ve şiddet mağduru kadınlara ilişkin gereklilikleri de içermektedir: Potansiyel talep artışı ve iş gücündeki azalma göz önüne alındığında, ücretsiz adli yardım sisteminin acil kaynaklara ihtiyacı olacaktır. Başta kadınlar ve şiddet mağdurları olmak üzere özel ihtiyaçları olan gruplara yönelik adli süreçler, koruma mekanizmaları ve gerekli uzmanlık geliştirilmelidir (TERRA, 2023). TERRA’da kısa (1 yıl), orta (2-3 yıl) ve uzun vadeli (3-5 yıl) adalete erişim hedefleri ve diğer grupların yanı sıra kadınlarla ilgili atılacak adımlar öngörülmüştür. Bunlar şu şekildedir:

- Yaşlıların, engellilerin, çocukların ve kadınların farklı ihtiyaçlarının, iyileştirme ve yeniden inşa politikalarına entegre edilmesi ve katılımcı politika geliştirme araçlarından yararlanılması (orta vadeli/uzun vadeli).
- Konut ve mülkiyet haklarına ilişkin hukuki destek (kısa vadeli).
- Ücretsiz adli yardım sisteminin desteklenmesi ve adli hizmetler için finansmanın ve personelin artırılması (kısa vadeli).
- Sosyal hizmetlere erişim konusunda engelliler ve yaşlılar da dâhil olmak üzere herkese ve diğer ihtiyaç sahibi gruplara hukuki destek sağlanmasının yaygınlaştırılması (orta vadeli/uzun vadeli).
- Özel ihtiyaçları olan kişilerin haklarının ilgili müdahale ve iyileştirme politikalarına dâhil edilmesinin desteklenmesi (orta vadeli/uzun vadeli).

Sivil Aktörlerin Yaptığı Çalışmaların Değerlendirilmesi: Türkiye’de Kadınların Adalet Erişimiyle İlgili Yapılan Araştırma ve Raporlar

2020 yılı ve sonrasında yapılan çalışmalar ve raporlar şu şekildedir:

Avrupa Konseyi

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi'nin "Türkiye’de Kadınların Adalet Erişiminin Desteklenmesi" ortak projesi çerçevesinde çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliğinde gerçekleşmiştir. Proje ortağı Türkiye Barolar Birliği olan bu proje, 31 Aralık 2022 tarihinde tamamlanmıştır. Avrupa Konseyi’nin web sayfasında projenin amaçları şu şekilde belirtilmektedir:

Türkiye’de kadınların adalet erişimini uluslararası standartlar ve Avrupa standartları doğrultusunda güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Proje, kadınlar açısından adli yardım hizmetlerinin erişilebilirliğini ve niteliğini artırmaya ve Türkiye’de kadınların adalet erişimini kolaylaştırmak için, sivil toplum dahil olmak üzere, kilit paydaşları desteklemeye katkı sağlayacaktır.

Projenin özel amaçları aşağıdaki gibidir:

- Kadınların gereksinimlerini etkili bir şekilde karşılamak amacıyla adli yardım hizmetlerinin toplumsal cinsiyet açısından duyarlılığını geliştirmek.
- Adli yardım avukatları ve sivil toplumla birlikte çalışmak suretiyle kadınların adli yardıma erişimlerini artırmak.
- Özellikle hassas konumdakiler olmak üzere kadınlar arasında hukuki okuryazarlık ve farkındalığı artırmak.²¹

Söz konusu proje çerçevesinde yapılacak faaliyetler ise aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Türkiye’de kadınların adalet ve adli yardıma erişimi önündeki engeller ve bunları aşmaya ilişkin tavsiyeler ve ileriye dönük adımlarla ilgili bir araştırma çalışması
- Seçili illerde, eğitim almış avukatlar tarafından özellikle dezavantajlı gruplardan olan kadınlara adli yardım sağlanması

²¹Bkz. [https://www.coe.int/tr/web/ankara/fostering-women-s-access-to-justice-in-turkey1#\(%22108167951%22:\[1\].%22108168041%22:\[0\]\)](https://www.coe.int/tr/web/ankara/fostering-women-s-access-to-justice-in-turkey1#(%22108167951%22:[1].%22108168041%22:[0])) (E.t.: 26.08.2024)

- *Eğiticilerin eğitimi ve Avrupa Konseyi HELP Programı (Hukukçular için İnsan Hakları Eğitimi) aracılığıyla çevrimiçi olarak verilen özel eğitimler dahil olmak üzere, kadınların adalete erişimi hakkında adli yardım avukatları ve hukuk öğrencilerine yönelik kapasite geliştirme programları*
- *Kadınlara adli destek sağlayan avukatlara yönelik kılavuz/kontrol listesi hazırlanması*
- *Kadınların adalete ve adli yardıma erişiminin ölçülmesine ilişkin bir seminer düzenlenmesi; Avrupa standartları ve umut vadeden uygulama örneklerinin paylaşımı*
- *Hedefe odaklı farkındalık artırma çalıştayları, seminerler, materyaller, yayınlar ve çeviriler*

Avrupa Konseyi'nin "Türkiye'de Kadınların Adalete Erişiminin Desteklenmesi" başlıklı projesinin ikinci kısmı 2023-2026 yıllarını kapsamaktadır. Bu projenin hedefi adli yardımın etkinleştirilmesi olup, projenin amaçları şu şekilde belirtilmektedir:

- *Adli yardım hizmetlerinin erişilebilirliğinin ve toplumsal cinsiyete duyarlılığının artırılması*
- *Kadınların adalete erişimini desteklemek için kilit paydaşlar arasında farkındalık ve bilgi düzeyinin artırılması*
- *Kadınlara yasal destek ve hizmet sağlamak için yerel mekanizmaların geliştirilmesi*
- *Özellikle dezavantajlı ve savunmasız durumdaki kadınlar arasında yasal farkındalığın artırılması*

Projeden beklenenler ise şu şekildedir:

- *Kırılgan veya dezavantajlı gruplar da dahil olmak üzere kadınların haklarından ve mevcut çözüm ve hizmetlere nasıl başvuracaklarından daha fazla haberdar olması*
- *Kadınların adalete erişimine yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı ve mağdur merkezli destek konusunda hukuk profesyonelleri arasında farkındalık ve bilgi düzeyinin artırılması*
- *Adli yardım hizmetlerinin kalitesinin ve toplumsal cinsiyete duyarlılığının artırılması*
- *Kilit paydaşlar ve yerel destek ağları arasında işbirliğinin teşvik edilmesi*

- Kadınların adalete erişimini desteklemek ve teşvik etmek için sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirilen araçlar, programlar ve materyaller.²²

Bu proje çerçevesinde Türkiye’deki 6 Şubat 2023 depreminin ardından, Deprem Bölgelerinde Toplumsal Cinsiyet Analizi: Kadınların Adalet ve Adli Yardıma Erişimi başlıklı çalışma yayınlanmıştır.

Eşit Haklar İzleme Derneği

Eşit Haklar İzleme Derneği, 2023 yılında “Engelli Kadınların ve Kız Çocuklarının Adalet Erişimi” başlıklı bir çalışma yayınlamıştır. Bu çalışmada, kadın ve kız çocuklarının adalete erişimine ilişkin uluslararası ve ulusal hukuki belgeler sunulmakta ve hakları koruma mekanizmaları ile destek alınacak birimlere dair bilgiye yer verilmektedir.²³

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

Mor Çatı da kadınların adalete erişimiyle ilgili çalışmalar yapmıştır. Bunlardan birisi “Kadınların Adalet Erişimi Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Yasalarının Uygulanmasında Baro Adli Yardım Bürolarının Rolü” başlıklı çalışmadır. Bu çalışmayla ilgili verilen bilgi şu şekildedir:

Mor Çatı 1 Aralık 2019-30 Nisan 2021 tarihleri arasında Hollanda Krallığı Büyükelçiliği ve Başkonsolosluğu İnsan Hakları Fonu’nun katkısıyla Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Yasalarının Uygulanmasının İzlenmesi (Monitoring Practices of Laws on Struggle with Violence against Women) isimli çalışmayı yürüttü. Çalışma, kadınların sahip oldukları hakları kullanmak için başvurdukları yasal mekanizmalarda karşılaştıkları güçlükler ve hak ihlallerini odağın a alır. Kadınların, aile hukukunu ilgilendiren davalarının yanı sıra 6284 sayılı Kanun’dan doğan haklarına, ulusal ve uluslararası hukukun getirdiği haklara ne ölçüde ve nasıl eriştiklerinin izlenmesini içerir. Ayrıca şiddet gören ve/veya yoksullaştırılan kadınların adalete erişimleri, bu bağlamda bir avukatın desteğinden yararlanabilmeleri için önem taşıyan baroların adli yardım bürolarınca kadınlara verilen hukuki desteklerin kapsamının ve niteliğinin tespitini ve iyileştirilmesini amaçlar. Bu rapor, yürütülen izleme çalışmasını yansıtmaktadır. (Ege-Baş:5)

²² <https://www.coe.int/tr/web/ankara/fostering-women-s-access-to-justice-in-t%C3%BCrkiye> (E.t.: 01.09.2024)

²³ Bu rapor için bkz. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2023/12/ERISILEMEYENE-ERISMEK.pdf (E.t.: 6.2.2025)

Mor Çatı’nın 6 Şubat 2023 depreminden sonra da konuya ilişkin çalışmaları söz konusudur. Bu çalışmalar, “Depremden Etkilenen Bölgelerde Kadınların Şiddetten Uzaklaşma Deneyimleri ve Destek Mekanizmaları” başlıklı raporda belirtilmekte ve kadınların afet dönemlerinde yaşadıkları güçlüklerle dikkati çekilmektedir.

Kadın Dayanışma Vakfı

Kadın Dayanışma Vakfı, kadınların adalete erişimi başlığı altında 2022 yılında Avukatları Güçlendirme Atölyesi Raporu yayınlamıştır. Bu raporda, kadınların adalete erişiminde idari ve adli mekanizmaların etkisi ve adli yardım üzerinde yoğunlaşmaktadır.²⁴

Romani Godi

Romani Godi tarafından 2024 yılında yayınlanan “Erişilemeyen Adalet: Türkiye’de Romanların Adalet Arayışı, Hukuki Engeller ve Sosyal Adaletsizliğin İnşası” başlıklı rapor, Romanların adalete erişimiyle ilgili yapısal eşitsizlikleri ortaya koymakta ve buna ilişkin çözüm önerileri getirmektedir. Raporda belirtilenler başlıca şu şekildedir:

Romanların adalete erişim süreçlerinde karşılaştıkları hukuki, sosyal ve ekonomik engelleri ayrıntılı bir şekilde ele alıyor.

*Bu rapor, sadece Romanların adalete erişim mücadelesini ele almakla kalmıyor, aynı zamanda Türkiye’de **antigypsyism** (Çingene karşıtlığı) olarak bilinen tarihsel önyargıların ve ayrımcı politikaların nasıl devam ettiğini gözler önüne seriyor. Roman topluluklarının karşılaştığı yapısal sorunlar, bireysel davalardan yola çıkarak toplumsal bir perspektifle analiz ediliyor.*

Romani Godi, bu raporla birlikte sadece mevcut sorunları tespit etmekle kalmıyor; aynı zamanda politika yapıcılara, sivil toplum kuruluşlarına ve hukuki aktörlere yönelik kapsamlı çözüm önerileri de sunuyor. Toplumun her kesiminin adalet mekanizmalarına eşit bir şekilde erişebilmesi için atılması gereken adımlar bu raporda açıkça belirtilmektedir.

Rapor, adalete erişimin bir insan hakkı olduğu ilkesinden yola çıkarak, hem ulusal hem de uluslararası insan hakları mekanizmalarının Roman topluluklarına yönelik ayrımcılıkla nasıl mücadele edebileceğini ele alıyor. Ayrıca, bu toplulukların yaşadığı

²⁴ Bu rapor için bkz. <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/yayinlar/kadinlarin-adalete-erisimine-destek-icin-avukatlari-guclendirme-atolyesi-raporu/> (E.t.: 6.2.2025)

yapısal adaletsizliklerin önlenmesi için gereken hukuki reformlar üzerinde de duruluyor.²⁵

Uçan Süpürge

Uçan Süpürge Vakfı’nın, kadınların adalet erişimine ilişkin yürüttüğü projeler çerçevesinde hazırladığı raporlar bulunmaktadır. Bunlardan biri UN WOMEN destekli 2023 yılında yayınlanan “Kadınların Adalet ve İnsan Hakları Mekanizmalarına Erişimi” başlıklı rapordur. Bu raporda kadınların adalet erişimiyle ilgili hukuki mevzuata yer verilerek, kadınların adalet erişimde karşılaştığı başlıca engeller üzerinde durulmuştur.²⁶ UN WOMEN’in desteklediği proje çerçevesinde kadınların ve kız çocuklarının adalet erişimiyle ilgili bilgilendirme videoları da Uçan Süpürge tarafından hazırlanmıştır.²⁷

UN WOMEN

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Adalet Bakanlığı’nın 2022 yılında başlattığı “Türkiye’de Kadınların Adalet Erişiminin Güçlendirilmesi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye İlişkin Yasanın Etkin Uygulanmasının Yaygınlaştırılması Projesi”, Türkiye’de kadınların adalet erişimini güçlendirmek ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi için yasaların daha etkin uygulanmasını sağlamak amacını taşımaktadır. Bu proje çerçevesinde 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un uygulanmasını güçlendirmek ve Türkiye’de adalet sisteminin, kadına yönelik şiddet vakalarına yönelik müdahalelerini uluslararası normlar, standartlar ve Türkiye’nin taraf olduğu sözleşmeler doğrultusunda desteklenmek amaçlanmıştır.²⁸

UN Women 6 Şubat depremlerinin ardından kadınlar ve kız çocuklarının durumuna ilişkin raporlar da yayınlamıştır. Bu raporlarda kadın ve kız çocuklarının afet dönemlerinde adalet erişimiyle ilgili problemleri dile getirmektedir. Ayrıca UN Women ve Türkiye Barolar Birliği işbirliği ile hazırlanan *Deprem Ardından Kadınlar ve Kız Çocukları Türkiye’deki Depremlerin Etkisi: Deprem Sonrası Adalet Erişimin*

²⁵ Bu rapor için bkz. <https://romanigodi.org/erisilemeyen-adalet-turkiyede-romanlarin-adalet-arayisi-hukuki-engeller-ve-sosyal-adaletsizligin-insasi/> (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

²⁶ Rapor için bkz. Damla Alver-Nisa Türkoğlu, *Kadınların Adalet ve İnsan Hakları Mekanizmalarına Erişimi*, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ucansupurge.org.tr/wp-content/uploads/2023/12/Kadınların-Adalet-Erisimi-Masabasi-Raporu.pdf (Erişim Tarihi: 29.08.2024)

²⁷ Bu videolar için bkz. <https://www.youtube.com/playlist?list=PLSdPUL4lj2Nt-wPNG6F53PA0VwE0vKcol> (Erişim Tarihi: 25.08.2024)

²⁸ Proje için bkz. <https://turkiye.un.org/tr/176461-birle%C5%9Fmi%C5%9F-milletler-kad%C4%B1n-birimi-kad%C4%B1nlar%C4%B1n-adalet-eri%C5%9Fimini-adalet-bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-ile> (Erişim Tarihi: 09.09.2024)

Önündeki Engeller – Kadınların Hukuki Önceliklerine Dair Saha Araştırması Tespitler başlıklı çalışma 2023 yılında yayınlanmıştır.

Uçan Süpürge, Avrupa Konseyi’nin desteğiyle yürüttüğü “Kız Çocuklarının Adalet Erişimi” başlıklı çalışmayı da 2023 yılında tamamlamıştır. Bu çalışma sadece kız çocuklarına odaklanmakta ve ilgili hukuki mevzuatı ortaya koymaktadır.

Gösterge Temelli İzleme

Veri Kaynaklarının Haritalanması

Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan *Türkiye’de Kadınların Adalet ve Adli Yardıma Erişimine İlişkin Engelleri Anlamak* başlıklı rapor, kadınların adalet erişimine ilişkin önemli veriler sunmaktadır.²⁹ Türkiye’deki adli yardım sisteminin toplumsal cinsiyet bakış açısıyla yapısal ve pratik boyutlarıyla değerlendiren bu rapor, önemli sayılabilecek bulguları izleyerek şu önerileri ortaya koymaktadır (sayfa 11-12):

- *Hukuki reform. Adli yardıma ilişkin mevzuat, kadın ve erkek bireylerin deneyimleri ve farklı hukuki ihtiyaçları göz önünde bulundurularak toplumsal cinsiyet normlarını anaakımlaştıracak şekilde gözden geçirilmelidir.*
- *Toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar ve genel ilkeler geliştirmek.*
- *Kadın ve kız çocuklarının hakları- adli yardım hakkı konusunda farkındalığı arttırmak.*
- *Uzmanlaşmaya yatırım yapmak.*
- *Kadın avukatları güçlendirmek.*
- *Eğitimi teşvik etmek.*
- *STK’lar, barolar ve kamu Kurumları arasında iş birliği sağlamak.*
- *Hesap verebilirliği ve etik standartlarını geliştirmek.*
- *Adli yardımın toplumsal cinsiyete duyarlılığını izleme ve değerlendirme kapasitesi sağlamak.*

Şubat 2023 depremlerinin ardından kadınların adalet erişim haklarına yönelik BM Kadın Birimi (Türkiye) tarafından gerçekleştirilen saha ziyaretleri sonucu iki önemli rapor daha kaleme alınmıştır.

Raporlardan ilki BM Kadın Birimi tarafından Mart ve Nisan 2023 boyunca yapılan yüz yüze görüşmeler ile ulusal ve yerel düzeyde faaliyet yürüten 85 STK’nın görüşlerine dayanmaktadır. STK’ların görüşlerine 24 Şubat- 3 Mart 2023 tarihleri arasında

²⁹ Gülriz Uygur, Eileen Skinnider, *Türkiye’de Kadınların Adalet ve Adli Yardıma Erişimine İlişkin Engelleri Anlamak*, Avrupa Konseyi 2022. Raporun tamamına şu adresten erişilebilir: <https://www.coe.int/tr/web/ankara/fostering-women-s-access-to-justice-in-turkey1> (E.t. 7.12.2024).

gerçekleştirilen çevrimiçi anket yoluyla başvurulmuştur.³⁰ Bu görüşlere dayanarak oluşturulan raporda yer alan önerilerin bazılar şunlardır:

- Kadınların ve onları temsil eden kuruluşların, karar alma ve koordinasyon mekanizmaları başta olmak üzere, insani yardım faaliyetlerine ve afetin hemen ardından hızla toparlanma çabalarına anlamlı bir biçimde dâhil edilmesinin sağlanması;
- Kadınlarla ve onları temsil eden kuruluşlarla yapılan düzenli değerlendirmeler ve görüşmeler temelinde ortaya çıkacak toplumsal cinsiyete ilişkin meselelerin, insani yardım faaliyetlerini ilgilendiren bütün alanlara entegre edilmesi;
- Depreme müdahale çabalarının, kimseyi geride bırakmama ilkesiyle çeşitli kadın gruplarının ihtiyaçlarını ele almasını sağlanması.

BM Kadın Birimi söz konusu yıkımın ardından bölgedeki kadınların adalet erişimlerinin önündeki engelleri anlamak amacıyla Türkiye Barolar Birliği (TBB) ile birlikte depremde etkilenen Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya illerini kapsayan bir başka saha araştırması daha gerçekleştirmiştir. İlgili araştırma, bölgede yaşayan kadınların deprem sonrasında haklarını kullanırken karşılaştıkları en acil hukuki sorunları saptamak ve haklarını tam olarak kullanmalarını desteklemek için yapılması gerekenleri ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda kadınların adalet erişimlerinin önündeki yapısal, sosyo-ekonomik ve kültürel engellere yönelik önemli tespitlerde bulunulmuş ve bunlara yönelik öneriler sıralanmıştır.³¹ Önerilerin bazıları aşağıdaki gibidir:

- Geçici yerleşim yerlerinde kısa süreli hukuki hizmet verebilecek birimlerin kurulması;
- Adli yardıma uygunluk kriterlerinin toplumsal cinsiyete dayalı etkilerinin değerlendirilmesi;
- Adalet hizmetlerinin yerleri ve kapsamı hakkında erişilebilir ve güncel bilgi dağıtımı yapılması;

³⁰ UN Women, *Her Aftermath: The Impact of the Earthquakes in Türkiye: Perspectives of Civil Society Organizations Working for the Rights of Women and Girls*, May 2023. Raporun tamamına şu adresten erişilebilir: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/05/her-aftermath-the-impact-of-theearthquakes-in-turkiye-perspectives-of-civil-societyorganizations-working-for-the-rights-of-women-and-girls> (E.t. 7.12.2024).

³¹ Nadire Özdemir, *Depremi Ardından Kadınlar Ve Kız Çocukları Türkiye’deki Depremlerin Etkisi: Deprem Sonrası Adalet Erişimin Önündeki Engeller - Kadınların Hukuki Önceliklerine Dair Saha Araştırması Tespitleri*, UN Women, 2024, Raporun tamamı için bkz. https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2024-03/her_aftermath_deprem_sonrasi_adalete_erisimin_onundeki_engeller_aralik_23_tr_0.pdf (E.t. 7.12.2024).

- Bölgedeki depremzede personelin psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması ve eksik kalan personel sayısının tamamlanması; deprem bölgesindeki kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi;
- Gençleri ve çocukları hedefleyen programların yapılması ve toplum temelli müdahalelerin geliştirilmesi.

Avrupa konseyi tarafından hazırlanan “Deprem Bölgelerinde Toplumsal Cinsiyet Analizi: Kadınların Adalet ve Adli Yardıma Erişimi” başlıklı rapor, kadınların adalet ve adli yardıma erişimine dair engelleri, deprem bölgelerindeki avukatlarla yapılan görüşmelerden hareketle ortaya koymaktadır. Bu çalışma çerçevesinde konuyla ilgili saptanan engeller şunlardır:

- Kadınların adalet erişiminin önünde sosyal, kültürel, ekonomik ve kurumsal engeller bulunmaktadır. Deprem bu engellere kadınların temel insani ihtiyaçlarının karşılanmamasını da eklemiştir. Bu ihtiyaçları karşılamakta zorlanan kadınlar, ev içi şiddet ya da boşanma gibi diğer sorunları ertelemektedir.
- Deprem mağduru kadınlar, toplu yaşam alanlarında ikamet ederken çoğu zaman kendilerini zorlu koşullar altında bulmaktadır. Bu merkezlerde bilgiye erişimin sınırlı olması ve adli yardımın kısıtlı olması gibi sorunlar, kadınların TCDŞ olaylarını bildirme, uğradıkları kayıplar için tazminat talep etme ve insani yardıma başvurma olanakları üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur.
- Depremden önce adli yardımın önündeki temel kurumsal engeller, yetersiz bütçe, adli yardım sisteminin sınırlılıkları ve toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımın eksikliği idi. Deprem sonrasında bu kurumsal engellere, baroların ve avukatların uğradığı zararlar da eklenmiştir.
- Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya’da maddi kayıp yaşayan ve büroları zarar gören avukatlar, insani yardıma erişimde zorluklarla karşılaşmıştır ve bu durum, kadınlara yönelik adli yardım sağlamalarını da etkilemiştir. Başka bir ifadeyle, bazı avukatlar kadınların adalet erişimine destek verme kapasitelerini yitirmiştir. Bu durum deprem bölgelerinde verilen adli yardım hizmetlerinin niteliğine ilişkin bir soru işareti yaratmaktadır.
- Şiddete maruz kalan kadınlara hizmet vermekle görevli kamu kurumlarının psiko-sosyal ihtiyaçlar konusunda yeterince çalışmadığı görülmüştür. Depremden etkilenen bu kurumların ofisleri de ya kapatılmış ya da ulaşılması zor yerlere taşınmıştır.
- Kadına yönelik şiddetle mücadelede koordinasyon eksikliği: Özellikle şiddete maruz kalan kadınlar ilgili kurumlara başvurmak istediklerinde yeterli koordinasyon sağlanamamaktadır. Örneğin Aile ve Sosyal Hizmetler İl

Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Merkezi ve ŞÖNİM, sığınma evleri ve psiko-sosyal destek merkezleri arasında düzenli bir iletişim bulunmamaktadır.

- Deprem sonrası yapılan düzenleme ve yardımların toplumsal cinsiyet bakımından çeşitli sonuçları olmuştur. Örneğin kadınlar şiddet uygulayanlarla aynı çadırdaki yaşamaya zorlanmıştır ve tazminata erişimlerini kaybetmiştir. Bu durum, yardım dağıtan kuruluşların toplumsal cinsiyet bilincinden yoksun olduğunu açıkça göstermektedir. Gayrimenkulün kadın adına tescil edilmesine rağmen tazminat erkeklere ödenmiştir. Bu husus aynı zamanda boşanma sürecinde olan kadınlar için de geçerlidir. Raporlar, bu durumdan etkilenen kadınların, itirazlarının ve şikâyetlerinin yeterince ele alınmamasından duydukları memnuniyetsizliği dile getirdiklerini tespit etmektedir.
- Deprem sonrası yurtlara yerleştirilen kadınlara ve diğer illerde yurtlarda kalan kadınlara ulaşma konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Bu yurtlara ve diğer toplu yaşam alanlarına erişimdeki sorun, aynı zamanda kadınların adalete erişip erişemediklerinin, şiddete maruz kalıp kalmadıklarının bilinmemesine de yol açmaktadır.
- Deprem bölgelerinde kadınların şiddete uğrama olasılığı daha yüksektir. Bazıları ev içi şiddete maruz kalmasına rağmen eşleriyle aynı çadırdaki kalmaya zorlanmıştır, boşanma aşamasında olan kadınların durumu dikkate alınmamıştır.
- Depremlerden sonra toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadınların erkeklere bağımlılığı daha da artmıştır. Özellikle toplu yaşam alanlarında toplumsal cinsiyet rolleri daha da baskın hale gelmiştir. Baroların kadın hakları merkezleri, depremde kadına yönelik şiddet davaları ve kadınların adalete erişimi konusunda gönüllülük esasıyla çalışmaktadır.
- TBB depremden etkilenen bazı barolara konteyner göndermiştir. Bunlar avukatların işlerini yürütmesinde kolaylık sağlasa da sayıca yetersizdir. Mesela Hatay’da her beş avukata bir konteyner düşmektedir.
- Kadına yönelik şiddete, kaynaklara ve hizmetlere erişime ilişkin verilerin sistematik olarak toplanmasında eksiklikler mevcuttur. Bu nedenle kadınların adalete erişimine ilişkin veri bulunmamaktadır.
- Barolarda afetlerde toplumsal cinsiyete duyarlı adli yardım verilmesine ilişkin bir eğitim programı bulunmamaktadır. Bu çalışmada analiz edilen raporlara göre, deprem sonrasında fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet de dâhil olmak üzere ev içi şiddet artmıştır. Deprem sonrası koşullar (yakınların kaybı nedeniyle artan stres, kötüleşen ve kalabalık yaşam koşulları, işsizlik, ekonomik güçsüzlük gibi) şiddetin artmasına neden olmuştur. Engelli kişiler daha yüksek TCDŞ riski altındadır ve TCDŞ müdahale hizmetlerine erişimde sorunlar yaşamaktadır.

- Depremler kız çocuklarına yönelik ÇEZE riskini artırmıştır. Erken evliliklerin önlenmesini ve bu konuda farkındalığın artmasını sağlayacak mekanizmalar mevcut değildir. Özellikle ailesini kaybeden kız çocukları erken yaşta evlenme riskiyle karşı karşıyadır.

Bu çalışma çerçevesinde öneriler ise şu şekilde belirtilmektedir:

-TBB, kadının insan haklarını temel alan bir adli yardım anlayışı geliştirmelidir ve hukuki ihtiyaçların karşılanmasına yönelik gezici araçlar sağlamalıdır.

-Baroların adli yardıma ilişkin ihtiyaçları deprem bölgesinde farklılık göstermektedir. Bu nedenle TBB’nin bu barolara yönelik ihtiyaç analizi yapması ve sunulacak hizmetleri bu doğrultuda koordine etmesi önemlidir.

-Kadına yönelik şiddet konusunda bilinçlendirme programları düzenlenmeli ve bu programlara erkek çocuklar ve erkekler de dâhil edilmelidir. Erken evliliklerin sakıncaları konusunda bilgilendirme toplantıları düzenlenmelidir.

-Deprem bölgesi dışındaki illerde toplu yaşam alanlarında kalan kadınların ve kız çocuklarının, adli yardım da dâhil olmak üzere adaletle erişim konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir

-Çadırlarda ve konteynerlerde yaşayan kadınlar ve kız çocukları deprem sonrasında TCDŞ tehdidi altındadır. Baroların tehdit altındakilere ulaşım gerekli desteği sağlaması gerekmektedir. Depremden etkilenen bölgelerde kadınların ihtiyaçlarını dile getirebilmeleri için toplu yaşam alanlarında kadın çadırlarının bulunması önemlidir. Bu çadırlar kadınların adli yardım da dâhil olmak üzere adaletle erişimi açısından önem taşımaktadır. Bu çadırlar birebir görüşmelerin yapılması açısından da önemlidir.

-Sunulan TCDŞ vaka yönetimi hizmetlerine toplulukların katılımını sağlayabilecek kadın liderlerin olması önemlidir (BMNF, Ağustos 2023). Şiddet önleme ve izleme merkezlerinin deprem bölgelerinde hizmet verebilmesini kolaylaştıracak koşullar (fiziksel alan, personel sayısının artırılması gibi) sağlanmalıdır.

-Kırsal alanlarda TCDŞ hizmetlerinin sağlanması önemlidir (BMNF, Ağustos 2023).

-TBB afet durumlarında cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesine yönelik bir plan hazırlamalıdır. Bu plan, afet öncesi kadınlara yönelik bilgilendirmeleri ve TCDŞ’nin önlenmesine yönelik hizmetlerde uygulanacak prosedürleri içermelidir. Bu planda ayrıca baroların afet durumlarında TCDŞ’nin önlenmesine yönelik nasıl tedbir alacağı ve adli yardıma nasıl ulaşılacağı da belirtilmelidir. Örneğin barolar ve diğer ilgili aktörlerle iş birliği yapılarak şiddetin önlenmesi, şiddetle mücadele edilmesi ve adli yardıma erişimin kolaylaştırılması amacıyla ilçe bazlı kadın merkezleri kurulabilir.

-Kadınların adalete erişimi ile yoksulluk arasındaki ilişki deprem sonrasında daha da belirginleşmiştir. Kadınların adalete erişimlerinde mali açıdan güçlendirilmesi için çaba gösterilmelidir. TBB’nin, Adalet Bakanlığı ile iş birliği içinde, afet durumlarında hukuki hizmetlere ücretsiz veya düşük maliyetli erişim konusunda bir plan geliştirmesi ve bütçe ayırması gerekmektedir.

-Afet durumlarında kadınların şiddetten korunmasına yönelik mekanizmaları da içeren adli yardım mekanizmaları geliştirilmelidir. Toplumsal cinsiyet odaklı yaklaşımla geliştirilmiş net bir eylem planına ihtiyaç bulunmaktadır. TBB, TCDŞ’yi bildirmek isteyen tüm kadınlar için erişilebilir, gizli, destekleyici ve etkili adli yardım mekanizmaları sağlamalıdır.

-Türkiye’nin dört bir yanındaki barolar, adli yardıma ihtiyaç duyanlarla dayanışma içinde olmuştur. Ancak bu dayanışmanın sürekli ve düzenli olabilmesi için TBB’nin de dayanışmayı güçlendirmeye çalışması gerekmektedir.

-TBB, adalete erişim konusunda doğal afet durumlarında adli yardım hizmetlerinin güçlendirilmesini de sağlayan, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı ve kesişimselliği dikkate alan bir politika belgesi hazırlamalıdır.

-TBB’nin toplumsal cinsiyet duyarlılığını esas alan bir adalete erişim birimi oluşturması gerekmektedir. Bu birim adli yardımın toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesine yönelik politika ve programlar geliştirmelidir. Bu programların afet durumlarında toplumsal cinsiyet duyarlılığını da içermesi gerekmektedir.

-TBB, kadın dernekleri de dâhil olmak üzere çeşitli paydaşlarla iş birliği içinde, AFA ve iklim değişikliğiyle ilgili programlar kapsamında, kadına yönelik TCDŞ’yi önlemek ve buna yanıt vermek için tasarlanan müdahalelerin düzenli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi için bir sistem geliştirmelidir. TBB, kriz ve afet durumlarında kadın avukatların ihtiyaçlarına özel önem vererek, afet durumları da dâhil olmak üzere baroların kadın hakları merkezlerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapmalıdır. Kadın avukatların varlığı özellikle deprem bölgesinde TCDŞ’ye maruz kalan kadınlara ulaşmak açısından önem taşımaktadır. OGG katılımcıları, kadın mücadelesinde kadın dayanışmasının ve karşılıklı anlayışın önemine dikkat çekmiştir. Ayrıca depremde etkilenen bölgelerde kadınların ihtiyaçlarını dile getirebilmeleri için toplu yaşam alanlarında kadın çadırlarının bulunmasının önemine dikkat çekmişlerdir. Bu çadırlar kadınların liderliğini geliştirmek açısından önemlidir. Barolar kadın çadırlarına destek vermek için girişimlerde bulunmuştur.

-TBB, gezici veya uzmanlaşmış raporlama mekanizmalarının, soruşturma ve bilgilendirme ekiplerinin görevlendirilmesini sağlayan müdahale planları geliştirerek, adli yardım sisteminde afetlerden kaynaklanabilecek aksaklıkları en aza indirmelidir. TCDŞ olaylarını bildirmek isteyen kadınlar ve kız çocukları için esnek ve erişilebilir adli yardım mekanizmaları özellikle önem taşımaktadır.

-Adli yardım avukatlarının afet durumlarında toplumsal cinsiyete duyarlı adli yardım konusunda eğitilmesi gerekmektedir.

-TBB adli yardım avukatlarına yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı bir eğitim programı hazırlamalıdır. Bu eğitim toplumsal cinsiyet eşitliği, kriz ve afet durumlarında kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçları, travma odaklı yaklaşım ve afet durumlarında kadınların adalete erişimine ilişkin hukuki araçlar gibi temel konuları içermelidir. Bu programda, adli yardım sağlayıcıları da afet durumlarında yaygın olan TCDŞ’nin çeşitli biçimleri ve bunların nasıl önleneyeceği ve ele alınacağı konusunda eğitilmelidir. Eğitim mülteciler ve azınlık gruplardan olanlar, engelli kadınlar ve kız çocukları, lezbiyen, biseksüel ve transseksüel kadınlar ve kız çocukları ve interseksüel kişiler de dâhil olmak üzere kadınların ve kız çocuklarının hakları ve ihtiyaçları ile bunların TCDŞ’ye maruz kalabilecekleri haller hakkında bilgi içermelidir.

-Adalet Bakanlığı, 6284 sayılı Kanun’un afet durumlarında etkin şekilde uygulanmasına yönelik tedbirler geliştirmelidir ve tedbir kararlarının süresi, ilgili kurumlar tekrar kuruluncaya kadar otomatik olarak uzatılmalıdır.

-Deprem bölgesindeki barolar, kadınların adli yardıma erişimini ve hakları konusunda hukuki farkındalığını sağlayacak programlar düzenlemelidir.³²

Türkiye’nin Mevcut Durumunun Veri Üzerinden Analiz Edilmesi ve Yorumlanması

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin adalete erişim bakımından ortaya çıkardığı engeller, İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılmasıyla birlikte ve yukarıda belirtilen afetlerin ortaya koyduğu durum bakımından daha fazla derinleşmeye yol açmıştır. Öte yandan mevzuat ve ilgili kurumlar bakımından ortaya çıkan gelişmeler ise kadınların adalete erişimi açısından önem taşımaktadır. Verilerle ilgili olarak aşağıda belirtilen tablo ise 2023 yılındaki göstergelere dayanmaktadır. Bu tabloda bir önceki rapordakiyle karşılaştırılacak olursa, kadın hâkim ve savcı sayısının arttığı görülmektedir. Ayrıca aile içi şiddet bürolarının sayısında devam etmekte olan artış da önem taşımaktadır. Öte yandan bir önceki raporda olup da bu rapora yansımayan göstergeler de bulunmaktadır. Bu durumun nedeni ise söz konusu göstergelerle ilgili bilgiye ulaşamamış olmasıdır.

³² Gülriz Uygur, *Deprem Bölgelerinde Toplumsal Cinsiyet Analizi: Kadınların Adalete ve Adli Yardıma Erişimi*, Avrupa Konseyi 2023, ss.33-36. [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://rm.coe.int/tur-2023-wa2j-deprem-bolgelerinde-toplumsal-cinsiyet-analizi/1680ae1fad](https://rm.coe.int/tur-2023-wa2j-deprem-bolgelerinde-toplumsal-cinsiyet-analizi/1680ae1fad) (E.t.: 03.02.2025)

EK 1: Türkiye’de Mevcut Göstergeler- 2023 Adalete Erişimle İlgili Türkiye’deki Mevcut Gösterge Verileri- 2023

Gösterge	Veri Kaynağı	Kadın	Erkek	Toplam
1. Haklar-Erişilebilirlik				
1.1.Cinsiyete göre ceza yargılamasıyla ilgili ceza mahkemelerindeki suçtan zarar görenlerin ve müştekilerin toplam sayısı	Adli İstatistik-2023	968 228	2 041 627	3009855
1.2. Cinsiyete, uyuşa ve yaş grubuna göre ceza yargılamasında yargılananların sayısı	Adli İstatistik-2023	424 622	2 914 581	3339203
1.2.1. Cinsiyete, yaşa ve uyuşa göre ceza yargılamasıyla ilgili yargılananların sayısı -Yaş 12-14 (Türk)	Adli İstatistik 2023	31 752	6 055	37807
1.2.2. Cinsiyete, yaşa ve uyuşa göre ceza yargılamasıyla ilgili ceza yargılamasında yargılananların sayısı -Yaş 15-17 (Türk)	Adli İstatistik	12 801	107 521	120322
1.2.3. Cinsiyete, yaşa ve uyuşa göre ceza yı-Yaş 18+(Türk)	Adli İstatistik	373 806	2 597 343	2971149
1.2.3. Cinsiyete ve uyuşa göre ceza Yargılamasında yargılananların sayısı- (Yabancı)	Adli İstatistik	31 960	177 965	209925
2. ŞÖNİM’lerden Hizmet Alanların Sayısı	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporu-2023	273.222	28.352 (+ 11.901 çocuk)	313.475

Gösterge	Veri Kaynağı	Kadın	Erkek	Toplam
3. Erken yaşta ve zorla evliliklerle mücadele il eylem planlarının yapıldığı toplam il sayısı	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporu-2023			28
4.Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleyle İlgili Eylem Planı Hazırlayan İl sayısı	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporu-2023			81
5. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme Komisyonu Oluşturulan İl sayısı	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporu-2023			81
6.Cinsiyete Göre yargıda Yer Alanların Sayısı				
6.1.Cinsiyete Göre Avukat Sayısı	Adli İstatistik-2023	97 312	88 437	185749
6.2.Cinsiyete Göre Hâkim Sayısı	HSK 2023 Faaliyet Raporu	7555	8619	16174
6.3.Cinsiyete Göre Savcı Sayısı	HSK 2023 Faaliyet Raporu	1299	6286	7585
7.İçişleri Bakanlığı KADES uygulaması indirenlerin sayısı	İçişleri Bakanlığı Faaliyet Raporu 2023			5.985.012
8. İçişleri Bakanlığı KADES uygulamasına ihbarda bulunanların sayısı	İçişleri Bakanlığı Faaliyet Raporu 2023			1.004.896
9. İçişleri Bakanlığı Aile İçi Şiddet Büroları sayısı	İçişleri Bakanlığı Faaliyet Raporu 2023			1.267
10. Aile içi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eğitimi alan Kolluk Personeli Sayısı	İçişleri Bakanlığı Faaliyet Raporu 2023			247.804
11. 2023 Yılında Aile içi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eğitimi alan Er ve Erbaş Sayısı	İçişleri Bakanlığı Faaliyet Raporu 2023			54.849

Kaynakça

Çağla Gül Bulut et al., 6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Çocuk Hak İhlalleri Gözlem Raporu. Raporun tamamına şu adresten erişilebilir, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/6SUBATDEPREMISONRASINDACOCUKHAKLARIHLLALIIGOZLEMRAPORU.pdf> (E.t. 7.12.2024).

Uygur, G. & Skinnider, E. (2022). Türkiye’de Kadınların Adalet ve Adli Yardıma Erişimine İlişkin Engelleri Anlamak. Avrupa Konseyi. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2129>)

Uygur, G. (2023). Deprem Bölgelerinde Toplumsal Cinsiyet Analizi: Kadınların Adalet ve Adli Yardıma Erişimi. Avrupa Konseyi. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2335>)

Nadire Özdemir, Deprem Ardından Kadınlar Ve Kız Çocukları Türkiye’deki Depremlerin Etkisi: Deprem Sonrası Adalet Erişimin Önündeki Engeller - Kadınların Hukuki Önceliklerine Dair Saha Araştırması Tespitleri, UN Women, 2024, Raporun tamamı için bkz. https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2024-03/her_aftermath_deprem_sonrasi_adalet_e_risimin_onundeki_engeller_aralik_23_tr_0.pdf (E.t. 7.12.2024).

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025), Ankara, 2021, Eylem planının tamamı için bkz. <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf> (E.t. 1.12.2024).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Kalkınma planının tamamı için bkz. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-İlkinci-Kalkınma-Planı_2024-2028_11122023.pdf (E.t. 4.12.2024).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı - 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporuna bu bağlantıdan erişilebilir: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaras-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf> (E.t. 7.12.2024).

Türkiye Barolar Birliği, Depremzedeler için Hukuk Rehberi. Rehberin tamamı için bkz. <https://d.barobirlik.org.tr/2023/DepremzedelerinHukukRehberi/4/> (E.t. 7.12.2024).

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Barınma Hakkı Bağlamında Deprem Sonrası Kira Artışlarının Değerlendirilmesi Raporu, Ankara, 2023. Raporun tamamı için bkz. <https://www.tihek.gov.tr/barinma-hakki-baglaminda-deprem-sonrasi-kira-artistlarninin-degerlendirilmesi-raporu> (E.t. 7.12.2024).

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Deprem Sonrası Yaşananlara İlişkin İnsan Hakları ve Ayrımcılık Hukuku Bağlamında İzleme Raporu, Ankara, Eylül 2023. Raporun tamamı için bkz. <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/BiRCxLeO.pdf> (E.t.7.12.2024).

Özdemir, N. (2024). Her Aftermath - The Impact of Earthquakes in Türkiye: Barriers to Access to Justice After the Earthquakes – Field Research Findings on Women’s Legal Priorities. UN Women Turkey Country Office. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2396>)

UNWomen (2023). 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun UYGULAMA KILAVUZU. UN-Women. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2539>).

Faaliyet raporları:

Adalet İstatistikleri 2023. T.C. Adalet Bakanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2415>)

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Faaliyet Raporu 2023
<https://www.aile.gov.tr/media/160427/faaliyet-raporu-2023.pdf> (29.01.2025)

HSK Faaliyet Raporu 2023
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/0403202413092023-yili-faaliyet-raporupdf.pdf>
(Erişim Tarihi: 29.01.2025)

İçişleri Bakanlığı Faaliyet Raporu 2023
https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/lcSite/strateji/raporlar/faaliyet_raporlari/2023_YILI_IDARE_FAALIYET_RAPORU.pdf (Erişim Tarihi: 31.01.2025)

 e-kütüphane

Raporda yer alan
kaynaklara ve
bu alandaki diğer
raporlara
erişmek için

Raporda yer alan
gösterge ve
endeks verilerine
erişmek için

 veri portalı

 eğitim portalı

Rapora ait eğitim
videosuna ve
diğer CEİD eğitim
videolarına
erişmek için

Raporun yazarı
olan uzmanlara
ve diğer
uzmanlarımıza
erişmek için

 uzman havuzu